

Pekka Humalto

Monimuotoiset perheet

TYÖRYHMÄN LOPPURAPORTTI

Helsinki 2015

■ **SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ**

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	26.11.2015
Tekijät	Toimeksiantaja
Pekka Humalto	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä
	STM006:00/2015 4.2.2015

Muistion nimi

Monimuotoiset perheet -työryhmän loppuraportti

Tiivistelmä

■ Työryhmän tehtävänä oli, huomioiden hallitusohjelman tavoitteet edistää lapsen hyvinvointia ja parantaa erityyppisten perheiden keskinäistä yhdenvertaisuutta, tarkastella sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahasäännöksiä erityisesti yksinhuoltaja-, etävanhempi-, adoptio-, monikko-, sateenkaari-, ja sijaisperheiden kannalta. Tarkastelunsa perusteella työryhmän tuli arvioida, mitä mahdollisia muutostarpeita mainittuihin säännöksiin kohdistuu ja valmistella esitykset niiden toteuttamiseksi.

Työryhmä on kartoittanut toimeksiantonsa mukaisesti sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahoja koskevia säännöksiä erilaisten perhemuotojen näkökulmasta. Työryhmä on eri perhemuotojen yhdenvertaisuutta arvioidessaan käyttänyt vertailukohtana ns. ydinperhettä, jonka muodostavat yhdessä asuvat, eri sukupuolta olevat vanhemmat sekä heidän eri aikaan syntyneet biologiset lapsensa. Toisaalta arviota on tehty myös sen suhteen, ovatko naiset ja miehet vanhempainpäivärahan saajina tasa-arvoisessa asemassa. Työryhmä on todennut, että erilaisten perhemuotojen päivärahaetuuksien vertailu ja perheiden yhdenvertaisuuden arviointi on haasteellista. Sairausvakuutuslain mukaisen vanhempainpäivärahajärjestelmän perusta ja rakenne on luotu aikana, jolloin ns. ydinperhe oli vallitseva perhemuoto. Vertailusta tekee haasteellisen myös se, että eri päivärahaetuksilla on ollut erilainen tarkoitus ja niillä on tavoiteltu eri asioita.

Työryhmä on tehnyt esityksiä vanhempainpäivärahaa koskeviksi uudistuksiksi. Esitysten toteuttaminen ja tarvittavat lainsäädäntömuutokset edellyttävät jatkovalmistelua. Esitykset eivät ole priorisoituja, mutta erityisen merkittävänä epäkohtana työryhmä pitää tilannetta, jossa lasta yksin hoitavalla lähivanhemmalla ei ole lainkaan oikeutta vanhempainpäivärahaan. Työryhmä ei ole toimeksiantonsa mukaisesti käsitellyt mahdollisesti toteutettavien muutosten rahoituksen järjestämistä.

Asiasanat

Perhe, työryhmä, vanhempainraha.

Sosiaali- ja terveysministeriön
raportteja ja muistioita 2015:45

Muut tiedot

www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkajulkaisu)
ISBN 978-952-00-3683-6
URN:ISBN: 978-952-00-3683-6
<http://urn.fi/> URN:ISBN: 978-952-00-3683-6

Kokonaissivumäärä

37

Kieli

Suomi

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	26.11.2015
Författare	Uppdragsgivare
Pekka Humalto	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
	STM006:00/2015 4.2.2015

Rapportens titel
Arbetsgruppen stjämfamiljer. Slutrapport

Referat

■ Arbetsgruppen hade till uppgift att med beaktande av regeringsprogrammets mål främja barns välfärd och förbättra likvärdigheten mellan olika typer av familjer och se över bestämmelserna om föräldradagpenning i sjukförsäkringslagen särskilt med avseende på ensamförsörjar-, distansförälder, adoptiv-, flerlings-, regnbågs- och fosterfamiljer. Utgående från sin granskning skulle arbetsgruppen bedöma eventuella ändringsbehov av de ovan nämnda bestämmelserna och bereda förslag till genomförandet av dem.

Arbetsgruppen har i enlighet med sitt uppdrag kartlagt bestämmelserna om föräldradagpenning som ingår i sjukförsäkringslagen med tanke på olika familjeformer. Arbetsgruppen har vid bedömningen av likvärdigheten mellan olika familjeformer använt den s.k. kärnfamiljen som jämförelsepunkt. Kärnfamiljen består av föräldrar av olika kön som bor tillsammans samt deras biologiska barn som fötts under olika tidpunkter. Å andra sidan har man även bedömt om kvinnor och män som mottagare av föräldradagpenning har en jämställd ställning. Arbetsgruppen har konstaterat att en jämförelse av dagpenningförmånerna för olika familjeformer och en bedömning av familjernas likvärdighet är en utmaning. Grunden och strukturen för föräldradagpenningssystemet enligt sjukförsäkringslagen har skapats under en tid då den s.k. kärnfamiljen var den rådande familjeformen. Vad som också bidrar till att det är utmanande att göra en jämförelse är att de olika dagpenningförmånerna haft olika syften och mål.

Arbetsgruppen har lagt fram förslag till en översyn av föräldradagpenningen. För att genomföra förslagen och göra behövliga ändringar av lagstiftningen krävs en fortsatt beredning. Förslagen är inte prioriterade men arbetsgruppen anser det vara ett betydande missförhållande att en förälder som ensam tar hand om barnet inte alls har rätt till föräldradagpenning. Arbetsgruppen har i enlighet med sitt uppdrag inte behandlat ordnandet av finansiering för de ändringar som eventuellt ska genomföras.

Nyckelord

familj, arbetsgrupp, föräldradagpenning

Social- och hälsovårdsministeriets
rapporter och promemorior 2015:45

Övriga uppgifter

www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)
ISBN 978-952-00-3683-6
URN:ISBN: 978-952-00-3683-6
<http://urn.fi/> URN:ISBN: 978-952-00-3683-6

Sidoantal

37

Språk

Finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	7
2 NYKYINEN VANHEMPAIN-PÄIVÄRAHAJÄRJESTELMÄ.....	7
Äitiysraha ja äitiysvapaa.....	7
Erityisäitiysraha.....	8
Isyysraha.....	8
Vanhempainraha.....	8
Päivärahan määrä ja maksaminen.....	9
Vanhempainpäivärahojen rahoitus.....	10
3 ERILAISTEN PERHEMUOTOJEN VANHEMPAINPÄIVÄRAHAOIKEUDET JA TYÖRYHMÄLLE TEHDYT EHDOTUKSET	11
3.1 Yhden vanhemman perheet ja etävanhemmat.....	11
3.2 Adoptioperheet.....	12
3.3 Monikkoperheet.....	13
3.4 Sateenkaariperheet.....	13
4 TYÖRYHMÄN NÄKEMYS PERHE-MUOTOJEN YHDENVERTAISUUDESTA JA ESITYKSET	15
4.1 Yhden vanhemman perheet.....	16
4.2 Etävanhemmat.....	18
4.3 Adoptioperheet.....	19
4.4 Monikkoperheet.....	22
4.5 Sateenkaariperheet.....	23
5 VERTAILU RUOTSIN VANHEMPAINPÄIVÄRAJÄRJESTELMÄÄN	24
6 MUUTA TYÖRYHMÄLLE ESITETTYÄ	25
Eriävä mielipide Kunnallinen työmarkkinalaitos	27–35
Eriävä mielipide Elinkeinoelämän Keskusliitto EK	36
Täydentävä mielipide Valtiovarainministeriö.....	37

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 4.2.2015 työryhmän arvioimaan monimuotoisten perheiden yhdenvertaista oikeutta vanhempainvapaisiin. Työryhmän toimikausi oli 1.2.–31.10.2015.

Työryhmän tehtävänä oli, huomioiden hallitusohjelman tavoitteet edistää lapsen hyvinvointia ja parantaa erityyppisten perheiden keskinäistä yhdenvertaisuutta, tarkastella sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahasäännöksiä erityisesti yksinhuoltaja-, etävanhempi-, adoptio-, monikko-, sateenkaari-, ja sijaisperheiden kannalta. Tarkastelunsa perusteella työryhmän tuli arvioida, mitä mahdollisia muutostarpeita mainittuihin säännöksiin kohdistuu ja valmistella esitykset niiden toteuttamiseksi.

Työryhmän asettamispäätöksessä viitataan pääministeri Jyrki Kataisen, sittemmin pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelmaan, jonka mukaan hallitus pyrkii muun muassa parantamaan adoptio-, monikko- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta muiden perheiden kanssa. Lisäksi asettamispäätöksessä viitataan valtioneuvoston periaatepäätökseen hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 2012 - 2015 ja eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön hallituksen esityksen 111/2012 käsittelyn yhteydessä. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta todetaan, että vanhempien oikeudet perhevapaisiin riippuvat muun muassa siitä, onko vanhempi kirjoilla samassa taloudessa lapsensa kanssa. Esimerkiksi etävanhemmilla on oikeus vain tilapäiseen hoitovapaaseen. Perhevapaita kehitettäessä pyritään jatkossa parantamaan yksinhuoltaja-, etävanhempi-, adoptio-, monikko-, sateenkaari- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta muiden perheiden kanssa. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön (StVM 21/2012) mukaan hallituksen esityksen valiokuntakäsittelyssä on tullut esiin tarve ottaa huomioon muun muassa etäisien ja yksinhuoltajien erityistarpeet perhevapaita kehitettäessä. Valiokunta pitää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tavoin tärkeänä perhevapaalainsäädännön uudistamista siten, että erilaisten perheiden tarpeet otetaan nykyistä paremmin huomioon.

Työryhmän puheenjohtajana toimi neuvotteleva virkamies Pekka Humalto sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän jäseniä olivat asiantuntija Tarja Arkio Akava ry, vanhempi hallitussihteeri Seija Jalkanen työ- ja elinkeinoministeriö; hallitussihteeri Liisa Holopainen sosiaali- ja terveysministeriö, toiminnanjohtaja Juha Jämsä Sateenkaariperheet, johtava asiantuntija Vesa Rantahalvari Elinkeinoelämän keskusliitto EK (1.2.–12.3.2015), asiantuntija Miia Kannisto Elinkeinoelämän keskusliitto EK (12.3.2015 alkaen), ekonomisti Ilkka Kaukoranta Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK ry, työmarkkinalakimies Anne Kiiski KT Kuntatyönantajat, asiantuntija Eeva Korolainen Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry; toiminnanjohtaja Ulla Kumpula Suomen monikkoperheet ry, lakimies Anja Lahermaa toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry; budjettineuvos Outi Luoma-aho valtiovarainministeriö, etuuspäällikkö Suvi Onninen Kansaneläkelaitos, toiminnanjohtaja Heljä Sairisalo Yhden Vanhemman Perheiden liitto ry; kehittämispäällikkö Lisa Sipilä Perhehoitoliitto ry, toiminnanjohtaja Anu Uhtio Adoptioperheet ry ja neuvotteleva virkamies Päivi Yli-Pietilä sosiaali- ja terveysministeriö.

Työryhmän sihteerinä toimivat matemaatikko Eeva-Maria Keski-Säntti Kansaneläkelaitos; lakimies Eva Ojala Kansaneläkelaitos ja osastosihteeri Kirsi Hiljanen sosiaali- ja terveysministeriö.

Työryhmä on kuullut työnsä aikana Etävanhempien Liitto ry:tä.

Työryhmän muistioon liittyy kaksi eriävää mielipidettä ja täydentävä lausuma.

Työryhmä kokoontui 17 kertaa.

Työryhmä luovuttaa muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä 26 päivänä marraskuuta 2015

Pekka Humalto

Tarja Arkio	Eeva-Maria Keski-Säntti
Jalkanen Seija	Liisa Holopainen
Miia Kannisto	Ilkka Kaukoranta
Anne Kiiski	Eeva Korolainen
Ulla Kumpula	Juha Jämsä
Outi Luoma-aho	Eva Ojala
Suvi Onninen	Heljä Sairisalo
Lisa Sipilä	Anu Uhtio
Anja Lahermaa	Päivi Yli-Pietilä
Kirsi Hiljanen	

1 JOHDANTO

Työryhmä on kartoittanut toimeksiantonsa mukaisesti sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahoja koskevia säännöksiä erilaisten perhemuotojen näkökulmasta. Käytännössä työryhmä on verrannut vanhempainpäivärahopäivien määriä, joihin erilaisilla perhemuodoilla on oikeus, ja niiden saamisen edellytyksiä. Työryhmän jäsenenä on ollut ja työryhmä on kuullut eri perhemuotoja edustavien järjestöjen näkemyksiä säännösten muutostarpeista.

Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä on arvioinut mahdollisia sairausvakuutuslain muutostarpeita. Työryhmä on jäljempänä luvussa 4 tehnyt esityksiä vanhempainpäivärahaa koskeviksi uudistuksiksi. Työryhmä ei ole valmistellut esityksiään lopulliseen muotoon, vaan ne edellyttävät jatkovalmistelua. Esitykset eivät myöskään ole priorisoituja. Työryhmä katsoo kuitenkin erityisen tärkeäksi, että yksin lastaan hoitava lähivanhempi, joka tällä hetkellä ei ole oikeutettu vanhempainpäivärahaan, tulisi siihen oikeutetuksi. Työryhmä ei ole käsitellyt mahdollisesti toteutettavien sairausvakuutuslain muutosten rahoituksen järjestämistä.

Työryhmässä on todettu työnantajien asema vanhempainpäivärahojen merkittävimpänä rahoittajana. Muista kuin vähimmäismääräisistä vanhempainpäivärahoista työnantajat rahoittavat yli 70 %. Työnantajakeskusjärjestöjen mukaan mahdolliset muutokset vanhempainpäivärahasäännöksiin tulisi toteuttaa vähintään kustannusneutraalisti ja samalla tulisi tarkastella etuuksien saamisedellytyksiä laajemmin, etuuksien rajoittamista ja työnantajien rahoitusvastuun pienentämistä. Työryhmässä on kiinnitetty huomiota myös siihen, että työnantajille aiheutuu kustannuksia myös erilaisista työjärjestelyistä, joita työntekijöiden perhevapaiden käyttäminen edellyttää.

Palkansaajakeskusjärjestöt ovat työryhmässä ilmaisseet kannattavansa esiin tuotujen epäkohtien korjaamista. Vanhempien yhdenvertainen kohtelu ja tasapuoliset mahdollisuudet vanhemmuuteen eivät nykyisin toteudu, mikä on palkansaajakeskusjärjestöjen mielestä merkittävä epäkohta. Palkansaajakeskusjärjestöt ovat myös todenneet, että ne eivät ole sitoutuneet kustannustenjaon muuttamiseen.

2 NYKYINEN VANHEMPAINPÄIVÄRAHAJÄRJESTELMÄ

Sairausvakuutuslain 9 luvun 1 §:ssä säädetään vakuutetun oikeudesta vanhempainpäivärahaan, joita ovat äitiysraha, erityisäitiysraha, isyysraha ja vanhempainraha. Vanhempainpäivärahan saamisen edellytyksenä on, että henkilö on ollut sairausvakuutuslain mukaisesti Suomessa vakuutettu vähintään 180 päivää välittömästi ennen laskettua synnytyisaikaa tai adoptiolapsen hoitoon ottamista. Suomessa vakuutettuna oloaikaan rinnastetaan aika vakuutettuna toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai sellaisessa valtiossa, jossa sovelletaan unionin lainsäädäntöä.

Työsopimuslain mukaan työntekijällä on oikeus saada vapaaksi työstä sairausvakuutuslaisia tarkoitettua äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudet.

Äitiysraha ja äitiysvapaa

Sairausvakuutuslain 9 luvun 2 §:n mukaan äitiysrahaa maksetaan naiselle raskauden ja synnytyksen perusteella. Äitiysrahan saamisen edellytyksenä on, että raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää eikä raskautta ole keskeytetty raskauden keskeyttämisestä annetun lain perusteella.

Äitiysrahakausi on yhteensä 105 arkipäivää. Äitiysrahakausi alkaa vakuutetun itsensä valitsemana ajankohtana aikaisintaan 50 ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytyssai-

kaa. Äitiysrahan maksaminen varhennettuna 31–50 arkipäivältä ennen laskettua synnytsaikaa edellyttää, ettei vakuutettu ole tuona aikana ansiotyössä.

Työsopimuslain 4 luvun 2 §:n mukaan työntekijä saa työnantajan suostumuksella tehdä äitiysrahakauden aikana työtä, joka ei vaaranna hänen eikä sikiön tai syntyneen lapsen turvallisuutta. Työnteko ei kuitenkaan ole sallittua kahden viikon aikana ennen laskettua synnytsaikaa eikä kahden viikon aikana synnytyksen jälkeen. Muuna kuin pakollisen äitiysvapaan aikana tehtäväksi sovitun työn sekä työnantaja että työntekijä voivat keskeyttää milloin tahansa äitiysrahakauden aikana.

Erityisäitiysraha

Jos raskaana olevan vakuutetun työtehtäviin tai työoloihin liittyvä kemiallinen aine, säteily, tarttuva tauti tai muu vastaava seikka vaarantaa hänen tai sikiön terveyden, on vakuutetulla oikeus erityisäitiysrahaan. Erityisäitiysrahaa voi saada vain, jos työnantaja ei voi poistaa vaaratekijää tai järjestää vakuutetulle muuta työtä. Erityisäitiysrahaa voidaan maksaa siihen saakka, kun oikeus äitiysrahaan alkaa.

Isyysraha

Sairausvakuutuslain 9 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan vanhempainpäivärahaa koskevia säännöksiä sovelletaan isään, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään. Vanhempainpäivärahaa koskevia säännöksiä sovelletaan myös vakuutettuun, joka elää avioliitossa lapsen äidin kanssa. Näin ollen isällä, joka ei ole lapsen äidin kanssa avio- tai avioliitossa, ei ole oikeutta isyysrahaan. Myöskään adoptiovanhemman kanssa avioliitossa olevalla henkilöllä ei ole oikeutta isyysrahaan.

Isyysrahaan on oikeus, jos isä osallistuu lapsen hoitoon eikä ole samaan aikaan ansiotyössä tai opiskele päätoimisesti. Isyysrahaoikeus alkaa lapsen syntymäpäivästä tai adoptiolapsen hoitoon ottamispäivästä. Isyysrahaa maksetaan yhteensä enintään 54 arkipäivältä, kuitenkin siten, että äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana isyysrahaa maksetaan enintään 18 arkipäivältä. Loput isyysrahapäivät tulee käyttää äitiys- ja vanhempainrahakauden jälkeen siihen mennessä, kun lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

Äitiys- ja vanhempainrahakaudella maksettava isyysraha voidaan jakaa enintään neljään jaksoon ja äitiys- ja vanhempainrahakauden jälkeen maksettava isyysraha enintään kahteen jaksoon.

Jos perheessä alkaa uusi vanhempainpäivärahakausi uuden lapsen perusteella, isä ei menetä edellisen lapsen perusteella pitämättä olevia isyysrahapäiviä. Näin ollen isällä voi olla samanaikaisesti oikeus isyysrahapäiviin sekä aiemman että uuden lapsen perusteella. Isyysrahaa maksetaan kuitenkin samalta ajalta vain yhden lapsen perusteella.

Jos perheeseen syntyy tai adoptoidaan uusi lapsi ennen kuin edellinen lapsi on täyttänyt kaksi vuotta, isä voi pitää edellisen lapsen perusteella myönnettäviä isyysrahapäiviä samaan aikaan, kun äiti on äitiys- tai vanhempainvapaalla uuden lapsen perusteella. Tällöin isä voi pitää edelliseen lapseen perustuvia isyysrahapäiviä enintään 24 samanaikaisesti äidin äitiys- ja vanhempainrahakauden kanssa. Nämä isyysrahapäivät on pidettävä yhdessä jaksossa. Lisäksi isä voi pitää uuden lapsen syntymään tai adoptioon perustuvia isyysrahapäiviä enintään 18 samanaikaisesti äidin äitiys- ja vanhempainrahakauden kanssa.

Vanhempainraha

Vanhempainrahaan on oikeus välittömästi äitiysrahakauden päätyttyä vanhempien sopimuksen mukaan joko lapsen äidillä tai isällä. Koska sairausvakuutuslain 9 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan vanhempainpäivärahaa koskevia säännöksiä sovelletaan vain isään, joka on avioliitos-

sa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään taikka äidin avopuolisoona, ei oikeutta vanhempainrahaan ole isällä, joka ei ole lapsen äidin kanssa avio- tai avoliitossa. Poikkeuksellisesti vanhempainraha voidaan kuitenkin sairausvakuutuslain 9 luvun 8 §:n 1 momentin perusteella myöntää lapsen hoidosta vastaavalle isälle, jos isä on aiemmin ollut lapsen äidin kanssa avio- tai avoliitossa eikä lapsen äiti osallistu lapsen hoitoon. Sen sijaan lapsen synnyttäneellä äidillä on aina oikeus äitiys- ja vanhempainrahaan, vaikka hän ei asuisi lapsen kanssa eikä hoitaisi lasta.

Vanhempainrahaa maksetaan yhden lapsen syntymän perusteella enintään 158 arkipäivältä. Adoptiovanhemman vanhempainrahaa maksetaan, kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää, kuitenkin aina vähintään 200 arkipäivältä lapsen hoitoonottopäivästä lukien. Jos lapsia on syntynyt tai adoptoitu samalla kertaa useampia, suoritusaikaa pidennetään 60 arkipäivällä lasta kohti toisesta lapsesta alkaen. Pidennysjakson voi käyttää joko äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana siten, että molemmat vanhemmat ovat yhtä aikaa hoitamassa lapsia, tai vanhempainrahakauden jatkoksi.

Jos lapsi syntyy enenaikaisesti ja äitiysrahakausi on tästä syystä alkanut aikaisemmin kuin 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa, pidennetään vanhempainrahakautta niin monella päivällä kuin äitiysrahakausi on aikaistunut.

Vanhemmat voivat jakaa vanhempainrahakauden siten, että kummallekin voidaan maksaa enintään kaksi vanhempainrahajaksoa.

Vanhempainrahan maksamisen edellytyksenä on, että lapsen äiti on käynyt jälkitarkastuksessa terveydentilansa selvittämiseksi aikaisintaan 5 ja viimeistään 12 viikon kuluttua synnytyksestä. Todistus jälkitarkastuksesta on myös isälle tai äidin puolisolle maksettavan vanhempainrahan edellytys.

Jos vanhempainrahakaudella alkaa oikeus uuteen vanhempainpäivärahaan, päättyy oikeus vanhempainrahaan edellisen lapsen perusteella.

Osittainen vanhempainraha. Vanhempainraha voidaan maksaa osittaisena samanaikaisesti molemmille vanhemmille. Tällöin edellytyksenä on, että molemmat vanhemmat ovat sopineet työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä siten, että työaika ja palkka on ovat 40–60 % kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta ja kokoaikatyön palkasta. Myös yrittäjällä on oikeus osittaiseen vanhempainrahaan vähentäessään työtään vastaavassa määrin. Osittaisen vanhempainrahan maksaminen edellyttää, että molemmat vanhemmat ovat siihen oikeutettuja, sitä ei voi maksaa vain toiselle vanhemmalle. Yksinhuoltajilla ei ole oikeutta osittaiseen vanhempainrahaan.

Päivärahan määrä ja maksaminen

Vanhempainpäivärahan määrän laskemiseen on useita vaihtoehtoisia tapoja. Vanhempainpäiväraha voi määräytyä viimeisessä verotuksessa todettujen tulojen, hakijan esittämien etuusoikeutta edeltävien tulojen tai etuusoikeutta edeltävän etuuden perusteella. Vanhempainpäiväraha voi määräytyä myös edellisen lapsen perusteella maksetun vanhempainpäivärahan tuloilla.

Ensisijaisesti vanhempainpäiväraha määräytyy vanhempainpäivärahoikeuden alkamista edeltäneenä vuonna toimitetussa verotuksessa todettujen tulojen perusteella. Kuitenkin jos hakijan tulotaso on olennaisesti noussut verotuksessa todetuista tuloista, voidaan vanhempainpäivärahan perusteena käyttää etuusoikeutta välittömästi edeltäneen kuuden kuukauden tuloja vuosituloksi muutettuna. Edellytyksenä on, että työtulot ovat jatkuvia ja että ne ovat kahdella kerrottuna vähintään 20 % suuremmat kuin verovuoden tulot. Jos hakijalla ei ole tuloja etuusoikeutta välittömästi edeltävältä kuudelta kuukaudelta tai tulot ovat olleet tavanomaisia pienemmät, voidaan esitetyt työtulot huomioida sairausvakuutuslain 11 luvun 4 §:ssä tarkemmin säädetyissä tilanteissa myös muulta ajalta tai arvioida vuosityötuloksi kuutta kuukautta lyhyemmältä ajalta esitetyt työtulot.

Jos hakija on vanhempainpäivärahoikeuden alkamista edeltävän neljän kuukauden aikana saanut työttömyysturvalain mukaista työttömyysetuutta, opintotukilain mukaista opintorahaa taikka työeläkelakien tai Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain mukaista kuntoutusrahaa, voi vanhempainpäiväraha määräytyä edeltävän etuuden määrän perusteella.

Vanhempainpäivärahan suuruus voidaan määrätä edellisen vanhempainpäivärahan perusteena olleen työtulon mukaan, jos lapsi, jonka perusteella edellisen kerran on maksettu vanhempainpäivärahaa, ei ole täyttänyt kolmea vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta ei ole kulunut kolmea vuotta ennen uuden lapsen laskettua synnytysaikaa tai adoptiolapsen hoitoon ottamista.

Jos hakijalla ei ole tötuloja tai edeltävää etuutta taikka tötulot ovat pienet, maksetaan vanhempainpäivärahaa vähimmäismääräisenä (24,02 €/pv v. 2015).

Vanhempainpäiväraha määräytyy kunkin vakuutetun kohdalla saman perusteen mukaan kaikilta saman lapsen perusteella maksettavilta vanhempainpäivarahajaksilta. Näin ollen esimerkiksi isyysraha määräytyy saman tötulon perusteella kaikilta saman lapsen perusteella maksettavilta isyysrahajaksilta.

Sairausvakuutuslain 11 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan päivärahaetus on 70 prosenttia vakuutetun verotuksessa todettujen vuosityötulojen kolmassadasosasta, jos vuosityötulot eivät ylitä 36 419 euroa. Tämän ylittävästä osasta 56 032 euron vuosituloon päivärahaetuuden määrä on 40 prosenttia vuosityötulon kolmassadasosasta ja 56 032 euron ylittävästä osasta 25 prosenttia vuosityötulon kolmassadasosasta.¹

Kuitenkin äitiysrahan määrä on 56 ensimmäisen arkipäivän ajalta 90 prosenttia vakuutetun vuosityötulojen 300. osasta, jos vuosityötulot eivät ylitä 56 032 euroa. Tämän ylittävästä osasta äitiysrahan määrä on 32,5 prosenttia vuosityötulon 300. osasta. Äidille maksettavan vanhempainrahan määrä on 30 ensimmäisen arkipäivän ajalta 75 prosenttia vakuutetun vuosityötulojen 300. osasta, jos vuosityötulot eivät ylitä 56 032 euroa. Tämän ylittävästä osasta äidin vanhempainrahan määrä on 32,5 prosenttia vuosityötulon 300. osasta. Isälle maksettavan vanhempainrahan ja äitiys- ja vanhempainrahakauden jälkeen maksettavan isyysrahan määrä on 30 ensimmäisen isälle maksettavan arkipäivän ajalta 75 prosenttia vakuutetun vuosityötulojen 300. osasta, jos vuosityötulot eivät ylitä 56 032 euroa. Tämän ylittävästä osasta isän vanhempainrahan määrä on 32,5 prosenttia vuosityötulon 300. osasta. Tulorajoja tarkistetaan kalenterivuositain työntekijän eläkelain 96 §:n 1 momentissa tarkoitettulla palkkakertoimella.

Jos äitiys- tai vanhempainrahan saaja on ansiotyössä tai opiskelee päätoimisesti, maksetaan vanhempainpäiväraha vähimmäismääräisenä. Osa-aikatyötä tekevän vanhemman osittainen vanhempainraha on kuitenkin puolet täydestä vanhempainrahasta.

Jos työnantaja maksaa äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainvapaa-ajalta palkkaa, maksetaan vanhempainpäiväraha palkkaa vastaavalta osin työnantajalle.

Vanhempainpäivärahojen rahoitus

Vanhempainpäivärahat rahoitetaan sairausvakuutuslain mukaisen tötulovakuutuksen kautta. Tötulovakuutuksesta rahoitetaan myös sairauspäivärahat ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain mukaiset kuntoutusrahat, vuosilomakustannuskorvaukset ja työterveyshuoltomenot lukuun ottamatta Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiölle maksettavia korvauksia. Tötulovakuutuksen sisällä etuuksien rahoitus jakautuu kahteen osaan. Ansioperusteiset etuudet rahoitetaan työnantajien ja vakuutettujen (palkansaajat ja yrittäjät) maksamilla vakuutusmaksuilla. Vähimmäismääräiset etuudet rahoitetaan valtion varoista, pois lukien kuitenkin sellaiset ansioperusteiset etuudet, jotka yhteensovituksen vuoksi maksetaan vähimmäismääräisinä. Nämä etuudet rahoitetaan vakuutusmaksuilla.

¹ Tulorajat vuonna 2015

Työtulovakuuttamisen rahoittamiseksi perittävä työnantajan sairausvakuutusmaksu on vuonna 2015 2,08 % palkkasummasta (työtulovakuutuksen perusteena olevista palkoista). Palkansaajien ja yrittäjien päivärahamaksu on vuonna 2015 palkansaajilla 0,78 % palkasta (päivärahan perusteena olevasta työtulosta), MYEL-vakuutetuilla yrittäjillä 0,78 % ja YEL-vakuutetuilla yrittäjillä 0,91 % työtulosta. Valtio rahoittaa 0,1 % ansioperusteisista vanhempainpäivärahoista. Työnantajan sairausvakuutusmaksun ja sairausvakuutuksen päivärahamaksun maksuprosentteja tarkistetaan vuosittain siten, että maksujen tuotoilla ja valtion rahoitusosuudella voidaan kattaa työtulovakuutuksen kulut.

Työtulovakuutuksen kuluista rahoitetaan noin 95 % työnantajan sairausvakuutusmaksuilla sekä palkansaajilta ja yrittäjiltä perittävillä sairausvakuutuksen päivärahamaksuilla. Valtio rahoittaa vähimmäismääräiset päivärahat ja 0,1 % ansioperusteisista vanhempainpäivärahoista. Ansiosidonnaisten vanhempainpäivärahojen rahoitusosuudet v. 2015 olivat: työnantajat 71,6 %, palkansaajat ja yrittäjät 28,3 % ja valtio 0,1 %.

3 ERILAISTEN PERHEMUOTOJEN VANHEMPAINPÄIVÄRAHAOIKEUDET JA TYÖRYHMÄLLE TEHDYT EHDOTUKSET

Tässä luvussa käsitellään voimassa olevaa vanhempainpäivärahoja koskevaa lainsäädäntöä erilaisten perhemuotojen osalta sekä työryhmälle tehtyjä ehdotuksia.

3.1 Yhden vanhemman perheet ja etävanhemmat

Yhden vanhemman perheellä tarkoitetaan tässä perhettä, jossa lapsella tai lapsilla on vain yksi vanhempi (lähivanhempi) tai kaksi vanhempaa, mutta toinen ei ole kirjoilla samassa osoitteessa lapsen kanssa (etävanhempi).

Biologisella äidillä on oikeus äitiysrahaan 105 arkipäivältä ja vanhempainrahaan 158 arkipäivältä. Jos äidillä on avio- tai avopuoliso, on puolisollla oikeus saada isyysrahaa sekä vanhempainrahaa. Tämä oikeus ei kuitenkaan koske adoptioäidin avopuolisoa. Yksin adoptoineella naisella on oikeus vähintään 200 vanhempainrahapäivään. Äidillä ei ole oikeutta isyysrahaan.

Ensimmäisistä lapsista noin 55 % syntyy avioliiton ulkopuolella, kaikista lapsista hieman yli 40 %. Jos lapsella on isä, joka ei ole äidin kanssa avio- tai avoliitossa, hänellä ei ole oikeutta käyttää isyysraha- eikä vanhempainrahapäiviä.

Jos lapsi asuu isän kanssa, isällä ei ole oikeutta vanhempainrahaan, ellei hän ole aiemmin ollut äidin kanssa avio- tai avoliitossa. Jos isä on ollut äidin kanssa avio- tai avoliitossa, hän voi saada vanhempainrahaa enintään 158 arkipäivältä, jos lapsen äiti ei osallistu lapsen hoitoon. Vanhempainrahaa ei kuitenkaan makseta samalta ajalta, kun äiti saa äitiysrahaa. Isyysrahaan lapsesta huolehtivalla isällä ei ole oikeutta, koska hän ei ole lapsen äidin kanssa avio- tai avoliitossa. Poikkeuksena edellä todetusta ovat lapsen yksin adoptoineet miehet. Heillä on oikeus adoptioisän vanhempainrahaan vähintään 200 arkipäivältä ja isyysrahaan 54 arkipäivältä.

Koska vanhempainpäivärahan saaminen edellyttää avio- tai avoliittoa lapsen äidin kanssa, ei etäisällä ole oikeutta vanhempainpäivärahoihin, vaikka hoitaisi lasta. Sen sijaan lapsen synnyttäneellä äidillä on aina oikeus äitiys- ja vanhempainrahaan, vaikka ei asuisi lapsen kanssa eikä hoitaisi lasta.

Työryhmälle ehdotettua:

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry on esittänyt, että myös lasta hoitavalla etävanhemmalta, jos hän on huoltaja, tulee olla oikeus käyttää vanhempainvapaita huoltajien yhteisestä hakemuksesta. Nykyinen äidin uuden kumppanin oikeus vanhempainpäiväraajaksoihin tulee kuitenkin säilyttää. Mikäli vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen jakson jakamisesta, he voivat hakea käräjäoikeudelta päätöstä siitä, kumpi yhteishuoltajista päättää jakson käytöstä (työnjakomääräys).

Myös Etävanhempien Liitto ry on esittänyt, että lasta tapaavalla etävanhemmalla tulee olla oikeus pitää vanhempainvapaita ja saada vanhempainpäivärahaa. Etävanhemman oikeus vanhempainpäivärahaan ei saa riippua siitä, ovatko vanhemmat aiemmin asuneet yhdessä tai onko etävanhempi lapsen huoltaja.

3.2 Adoptioperheet

Adoptiovanhemmille maksetaan vanhempainrahaa ja isyysrahaa, mutta ei äitiysrahaa. Oikeus adoptiovanhemman vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan on henkilöllä, joka on adoptiotarkoituksessa ottanut hoitoonsa alle 7-vuotiaan lapsen. Vanhempainrahan maksaminen voi kuitenkin jatkua vielä sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt seitsemän vuotta. Oikeutta adoptiovanhemman vanhempainrahaan ei kuitenkaan ole, jos on adoptoinut puolisonsa yli 1-vuotiaan lapsen (ns. perheen sisäiset adoptiot). Adoptiovanhemman avopuolisolla ei ole oikeutta vanhempainpäivärahoihin.

Adoptiovanhemman vanhempainrahakausi alkaa sinä päivänä, jona lapsi on otettu hoitoon adoptiotarkoituksessa. Vanhempainrahaa maksetaan, kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää, kuitenkin aina vähintään 200 arkipäivältä. Käytännössä vanhempainrahaa maksetaan yleensä 200 arkipäivältä, koska vastasyntyneitä vauvoja ei sijoiteta suoraan adoptioperheeseen. Vastaavasti kuin biologiset vanhemmat myös adoptiovanhemmat sopivat vanhempainrahakauden käyttämisestä siten, että vanhempainraha voidaan maksaa enintään kahdessa jaksossa kummallekin vanhemmalle.

Jos samalla kertaa adoptoidaan useampi lapsi, pidennetään vanhempainrahakautta 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Kaksi lasta samalla kertaa adoptoitaessa pidennys on siten 60 arkipäivää ja kolme lasta adoptoitaessa 120 arkipäivää. Vanhempainrahakauden pidennyspäivät voi pitää vanhempainrahakauden aikana siten, että molemmat vanhemmat ovat hoitamassa lapsia, tai vanhempainrahakauden jatkoksi.

Adoptiovanhemmalla on oikeus vanhempainrahaan vain, jos hän osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai opiskele päätoimisesti (poikkeuksena osittainen vanhempainraha). Adoptiovanhemmalle ei siten makseta vanhempainrahaa vähimmäismääräisenä työssäoloajalta.

Adoptioisällä on oikeus isyysrahaan vastaavasti kuin biologisella isällä. Isyysrahopäiviä on yhteensä 54 ja niistä enintään 18 voi pitää vanhempainrahakauden aikana. Loput isyysrahopäivät voi käyttää siihen mennessä, kun lapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

Työryhmälle ehdotettua:

Adoptioperheet ry on ehdottanut, että adoptiovanhemman vanhempainpäivärahakausi tulee pidentää vastaaman biologisen perheen päivärahakausien (äitiysraha- ja vanhempainrahakausi) pituutta lapsen syntymän jälkeen. Adoptiovanhemman vanhempainrahakauden pituuden tulisi näin ollen olla 233 arkipäivää lapsen hoitoon ottamisesta lukien. Lisäksi vanhempainrahaoikeus tulee myöntää kaikille alle 18-vuotiaan lapsen perheen ulkopuolelta adoptoiville.

Yksin adoptoivan naisen vanhempainpäivärahakausi tulee muuttaa yhtä pitkäksi kuin yksin adoptoivalla miehellä. Isyysrahasta johtuen yksin adoptoivan miehen vanhempainpäivärahakausi on 54 arkipäivää pidempi kuin yksin adoptoivalla naisella.

Adoptioäidin vanhempainpäivärahan määrä tulee muuttaa vastaamaan biologisen äidin vanhempainpäivärahan määrää siten, että äitiysrahan korotusta vastaava korotus tehdään myös adoptioäidin vanhempainrahaan.

Vanhempainrahan maksaminen työssäoloajalta tulee yhdenmukaistaa vastaamaan biologisten vanhempien vanhempainrahaa siten, että vanhempainraha maksetaan myös adoptiovanhemmille vähimmäismääräisenä työssäolo- ja opiskelupäiviltä.

Jos lapsi adoptoidaan varhaisessa vaiheessa sijaisperheeseensä, tulee vanhemmilla olla oikeus samaan määrään vanhempainrahapäiviä kuin muillakin adoptiovanhemmilla poisluettuna kuitenkin ne päivät, jotka lapsi on ollut perheessä sijoitettuna.

3.3 Monikkoperheet

Äitiysrahakauden pituus ei riipu syntyvien lasten lukumäärästä, vaan on kaikille äideille sama 105 arkipäivää. Vanhempainrahaan sen sijaan maksetaan ns. monikkopidennystä, jos lapsia syntyy tai adoptoidaan samalla kertaa useampi. Normaalilla 158 arkipäivän vanhempainrahakautta pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Kaksosista tai kahdesta adoptiolapsesta pidennys on siten 60 arkipäivää ja kolmosista tai kolmesta adoptiolapsesta 120 arkipäivää. Vanhempainrahakauden pidennyspäivät voi pitää vanhempainrahakauden aikana siten, että molemmat vanhemmat ovat hoitamassa lapsia, tai vanhempainrahakauden jatkoksi.

Isyysrahaa maksetaan 54 arkipäivältä, vaikka lapsia syntyisi tai adoptoitaisiin samalla kertaa useampi.

Työryhmälle ehdotettua:

Suomen Monikkoperheet ry on ehdottanut, että isän isyysraha tulee myöntää pidennettynä, kun samalla kertaa syntyy tai adoptoidaan useampi lapsi. Yhtä useammasta lapsesta pidennys olisi 18 arkipäivää. Kaksosten tai kahden samanaikaisesti adoptoidun lapsen isällä tulisi siten olla yhteensä 72 isyysrahapäivää (54 pv + 18 pv) ja kolmosten tai kolmen samanaikaisesti adoptoidun lapsen isällä tulisi olla yhteensä 90 isyysrahapäivää (54 pv + 18 pv + 18 pv). Nelosista ja sitä useammista samalla kertaa syntyneistä tai adoptoiduista lapsista isyysrahakauden pidennys olisi kuitenkin enintään 51 arkipäivää ja isyysrahakauden kokonaispituus näin ollen enintään 105 arkipäivää (54 pv+18 pv+18 pv+15 pv).

3.4 Sateenkaariperheet

Sateenkaariperheiden vanhempainpäivärahoikeudet riippuvat siitä, ovatko puoliset rekisteröineet parisuhteensa ja onko toinen puoliso adoptoinut toisen lapsen. Lisäksi kuten muidenkin lasta hoitavien isien kohdalla, merkitystä on myös avio- tai avoliitolla lapsen äidin kanssa.

Naisparit

Lapsen biologisella äidillä tai adoptioäidillä on aina oikeus vanhempainpäivärahoihin. Äidin puolisollla on oikeus vanhempainrahaan ja isyysrahaan vain, jos hän on rekisteröidyssä parisuhteessa lapsen äidin kanssa ja he asuvat yhdessä. Isyysrahoikeus edellyttää lisäksi, että

perheen sisäinen adoptio on vahvistettu. Äidin avopuolisolla ei siis ole vanhempainpäiväraha-oikeutta.

Biologisella äidillä on oikeus äitiysrahaan 105 arkipäivältä ja vanhempainrahaan 158 arkipäivältä. Adoptioäidillä on oikeus vanhempainrahaan vähintään 200 arkipäivältä. Jos äidillä on rekisteröity puoliso, myös puolisoilla on oikeus käyttää vanhempainrahapäiviä.

Jos äidin puoliso adoptoi puolisonsa alle 1-vuotiaan lapsen (ns. perheen sisäinen adoptio), on hänellä oikeus isyysrahaan 54 arkipäivältä. Jos puoliso ei adoptoi lasta, ei oikeutta isyysrahaan ole. Isyysraha voidaan myöntää ajalta ennen adoption vahvistamista (esim. synnytyksen yhteydessä pidetty isyysvapaa), mutta isyysrahapäätös voidaan antaa vasta adoption vahvistamisen jälkeen. Muilta osin isyysrahaan sovelletaan samoja säännöksiä kuin isän isyysrahaan.

Miesparit

Jos lapsella on biologinen äiti, ei biologisella isällä ole oikeutta vanhempainrahaan tai isyysrahaan, vaikka asuisi lapsen kanssa ja hoitaisi lasta, sillä isän vanhempainpäivärahan edellytyksenä on avio- tai avoliitto lapsen äidin kanssa. Sen sijaan hänen rekisteröidyllä puolisoillaan saattaisi olla oikeus vanhempainrahaan vanhempainrahaa rekisteröidyssä parisuhteessa koskevan säännöksen nojalla (sairausvakuutuslain 9 luvun 16 §). Tältä osin säännös on epäselvä ja vaikeasti tulkittava eikä Kelan soveltamiskäytännössä ole ollut konkreettisia tapauksia.

Voimassa olevassa sairausvakuutuslaissa ei myöskään ole selkeästi säädetty siitä, miten vanhempainpäiväraha-oikeus määräytyy siinä tilanteesta, kun äiti luovuttaa lapsen adoptioon ja biologisen isän puoliso adoptoi lapsen. Tällöin biologiselta isältä ei voitane edellyttää avio- tai avoliittoa lapsen äidin kanssa, jolloin biologisella isällä olisi oikeus vanhempainpäivärahoihin. Isän puolisoilla, joka adoptoi puolisonsa alle 1-vuotiaan lapsen, on oikeus isyys- ja vanhempainrahaan. Lainsäädäntö on epäselvä sen suhteen, miten isyysraha-oikeus määräytyy, jos lapsella on kaksi isää, joista molemmat ovat oikeutettuja isyysrahaan.

Jos isä on yksin adoptoinut alle 7-vuotiaan lapsen, hänellä on oikeus adoptiovanhemman vanhempain- ja isyysrahaan. Isän rekisteröidyllä puolisoilla on oikeus vanhempainrahaan. Jos isän puoliso adoptoi puolisonsa alle 1-vuotiaan adoptiolapsen, myös hänellä on oikeus isyysrahaan.

Apilaperheet

Useissa sateenkaariperheissä lapsella on useampia kuin kaksi tosiasiallista vanhempaa, esimerkiksi kun miespari ja naispari on yhdessä päättänyt saada lapsia. Näitä perheitä kutsutaan apilaperheiksi. Oikeus vanhempainpäivärahoihin on pääsääntöisesti vain lapsen juridisilla vanhemmilla tai vanhemmalla ja hänen puolisoillaan. Vanhempainpäivärahaan oikeutettuja henkilöitä on siten pääsääntöisesti kaksi. Muilla lapsen ns. sosiaalisilla vanhemmilla tai lapsesta huolehtivilla henkilöillä ei ole oikeutta vanhempainpäivärahoihin.

Työryhmälle ehdotettua:

Sateenkaariperheet ry on esittänyt, että vanhempainpäivärahojen maksamista ei tule sitoa lapsen äidin kanssa asumiseen, vaan lasta yksin hoitavalla isällä tulee aina olla oikeus vanhempain- ja isyysrahaan. Lasta hoitavalla isällä tulee olla oikeus vanhempainrahaan jo äitiysrahakauden aikana. Isän vanhempainpäivärahojen edellytyksenä ei saa olla se, että äiti käy synnytyksen jälkeisessä jälkitarkastuksessa terveydentilansa selvittämiseksi. Lisäksi myös etävanhemmalle tulee myöntää oikeus vanhempain- ja isyysrahaan.

Vanhemman samaa sukupuolta olevalla avopuolisolla tulee olla oikeus vanhempain- ja isyysrahaan vastaavasti kuin muissakin perheissä. Nykyinen edellytys parisuhteen rekisteröinnistä ja lapsen adoptiosta tulee poistaa.

Naisparin ”isyysvapaa” tulee muuttaa lapsikohtaiseksi siten, että oikeus pitämättömiin isyysrahopäiviin voidaan siirtää puolisolle, jos isyysrahaan oikeutetulla alkaa äitiysrahakausi ennen kuin edellinen, isyysrahaan oikeuttava lapsi on täyttänyt kaksi vuotta.

Lapsen kaikille tosiasiallisille vanhemmille tulee myöntää oikeus isyysrahaan siten, että lapsen molempien juridisten vanhempien rekisteröidyillä puolisoilla taikka avio- tai avopuolisoilla on itsenäinen oikeus isyysrahaan. Minimissään pitää myöntää oikeus isyysrahaan miehelle, joka luovuttaa lapsen adoptoitavaksi, mutta jolle vahvistetaan yhteydenpito-oikeus lapsen adoption jälkeen uuden adoptiolain mahdollistamalla tavalla (avoin adoptio). Isyysraha tukee yhteydenpito-oikeuden toteutumista. Samoin isyysrahaoikeus tulee minimissään myöntää lapsen kaikille juridisille huoltajille vaikka heitä olisi äidin lisäksi useampi kuin yksi. Käytännössä lapsella on apilaperheissä enintään kolme juridista huoltajaa.

Lisäksi sairausvakuutuslain terminologia ja etuuksien nimet tulee muuttaa sukupuolineutraaleiksi ja kuvaavammiksi. Tämä estää myös sekaannuksia, jos lapsen synnyttäjä on juridisesti mies tai jos lapsen siittäjä on juridisesti nainen. Etuuksien nimet olisi helpompi muuttaa sukupuolineutraaleiksi, jos etuudet myönnettäisiin vain yhtenä etuuslajina, jossa olisi kiintiöt (kuten Ruotsissa). Nyt kun etuudet koostuvat neljästä erillisestä etuudesta, sukupuolineutraalista terminologiasta tulee kankeampaa. Esimerkiksi äitiysraha voisi olla ’synnyttäjän raha’, vanhempainraha edelleen ’vanhempainraha’ ja isyysraha voisi olla ’toisen vanhemman raha’.

4 TYÖRYHMÄN NÄKEMYS PERHE- MUOTOJEN YHDENVERTAISUUDESTA JA ESITYKSET

Työryhmä on kartoittanut toimeksiantonsa mukaisesti sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahoja koskevia säännöksiä erilaisten perhemuotojen näkökulmasta. Työryhmän jäsenenä on ollut ja työryhmä on kuullut eri perhemuotoja edustavien järjestöjen näkemyksiä säännösten muutostarpeista.

Työryhmä on joutunut tekemään arvioitaan seuraavista lähtökohdista:

Työryhmä on eri perhemuotojen yhdenvertaisuutta arvioidessaan käyttänyt vertailukohtana ns. ydinperhettä, jonka muodostavat yhdessä asuvat, eri sukupuolta olevat vanhemmat sekä heidän eri aikaan syntyneet biologiset lapsensa. Toisaalta arviota on tehty myös sen suhteen, ovatko naiset ja miehet vanhempainpäivärahan saajina tasa-arvoisessa asemassa.

Muodollisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen samanlaisella kohtelulla ei takaa yhdenvertaisuuden toteutumista. Toisaalta yhdenvertaisuus ei edellytä samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia.

Erilaisten perhemuotojen päivärahaetuuksien vertailu ei ole ongelmatonta. Sairausvakuutuslain mukaisen vanhempainpäivärahajärjestelmän perusta on luotu aikana, jolloin ns. ydinperhe oli vallitseva perhemuoto. Lainsäädäntöä on vuosien varrella kehitetty pala kerrallaan lisäämällä säännöksiä koskien erilaisia perhemuotoja, mikä on tehnyt kokonaisuudesta monimutkaisen ja osin vaikeasti tulkittavan. Vanhempainpäivärahajärjestelmä rakentuu kuitenkin paljolti edelleen ajatukselle, että lapsella on äiti ja isä, jotka asuvat yhdessä lapsen kanssa ja äidillä ja isällä on omat, sukupuoleen sidotut päivärahaetudet.

Vertailusta tekee haasteellisen myös se, että eri päivärahaetuuksilla on ollut erilainen tarkoitus ja niillä on tavoiteltu eri asioita. Voimassa olevan lain mukaan äitiysrahan tarkoituksena on mahdollistaa äidin työstä pois jääminen oman ja lapsen terveyden turvaamiseksi. Isyysrahan tarkoituksena on edistää toisen vanhemman osallistumista lapsen hoitoon ja tukea tämän ja lapsen välisen suhteen myönteistä kehitystä. Vanhempainrahan tarkoituksena on lapsen kotona tapahtuvan hoidon turvaaminen.

Lisäksi sairausvakuutuslain mukainen vanhempainpäiväraahajärjestelmä on vakuuttamispe-
rusteinen. Toisin sanoen vanhempainpäivärahoihin on oikeus vakuutetulla henkilöllä, ei per-
heellä kokonaisuutena, mikä tekee perhekohtaisen vertailun hankalaksi.

Edelleen on kiinnitettävä huomiota sairausvakuutuslain mukaisten vanhempainpäiväraho-
jen suoraan vaikutukseen työsopimuslain mukaisiin perhevapaisiin.

Työryhmä ei ole toimeksiantonsa mukaisesti käsitellyt mahdollisesti toteutettavien sairaus-
vakuutuslain muutosten rahoituksen järjestämistä.

Työryhmä on eri perhemuotojen yhdenvertaisuutta arvioidessaan päätenyt esittämään jäl-
jempänä kuvattuja muutoksia vanhempainpäivärahasäännöksiin.

4.1 Yhden vanhemman perheet

Vanhempainpäivärahauden kokonaispituus vaihtelee vanhemman sukupuolen ja perhetilan-
teen mukaan. Jos äiti asuu yksin lapsen kanssa ja on yksin lapsen hoidosta vastuussa, on hä-
nellä käytettävissä vähemmän vanhempainpäivärahopäiviä kuin kahden vanhemman perhees-
sä, jossa isällä on mahdollisuus saada isyysrahaa.

Jos taas isä asuu yksin lapsen kanssa ja vastaa lapsen hoidosta, isällä ei välttämättä ole oi-
keutta lainkaan vanhempainpäivärahoihin. Jos vanhemmat ovat aiemmin olleet avio- tai avo-
liitossa, isällä voi olla oikeus vanhempainrahaan, mutta isyysrahaan lasta yksin hoitavalla
isällä ei koskaan ole oikeutta. Lasta yksin hoitavalla isällä on siis käytettävissä vähemmän
vanhempainpäivärahopäiviä kuin kahden vanhemman perheessä tai äidin ja lapsen muodosta-
massa yhden vanhemman perheessä.

Työryhmässä on kuitenkin tuotu esiin myös näkemys, ettei ole täysin perusteltua maksaa
samasta lapsesta samalta ajalta äidille äitiysrahaa ja isälle vanhempainrahaa. Tällaisessa tilan-
teessa vanhempien yhteenlaskettu vanhempainpäivärahaus olisi pitempi kuin kahden van-
hemman ydinperheessä. Toisaalta nykyisen lainsäädännön perusteella on mahdollista maksaa
äitiys- ja vanhempainrahaa samasta lapsesta samalta ajalta biologiselle äidille sekä adop-
tiovanhemmalle. Tällöinkin samasta lapsesta maksettujen vanhempainpäivärahopäivien yh-
teenlaskettu määrä on suurempi kuin kahden vanhemman ydinperheessä.

Työryhmässä esiintuotujen näkemysten mukaan, jos vanhemmat asuvat erillään eikä äiti
osallistu lapsen hoitoon tai sen järjestämiseen ja isällä on oikeus vanhempainrahaan, tulisi
äitiysrahakautta lyhentää. Erillään asuvien vanhempien yhteenlasketun vanhempainpäiväraha-
kauden ei tulisi olla pitempi kuin vertailukohteena olevassa kahden vanhemman ydinperhees-
sä.

Lapsen hoidosta yksin vastaavan äidin tilannetta voidaan tarkastella eri näkökulmista. Jos
vertailukohtana käytetään kahden vanhemman perhettä kokonaisuutena, on äidillä yksinään
käytettävissä vähemmän vanhempainpäivärahopäiviä kuin kahdella vanhemmalla yhteensä.
Lapsen näkökulmasta katsottuna tämä tarkoittaa sitä, että lapsella on mahdollisuus olla vä-
hemmän aikaa kotihoidossa vanhemman ollessa vanhempainvapaalla.

Toisaalta vertailussa täytyy ottaa huomioon se, että koko nykyinen vanhempainpäiväraha-
järjestelmä rakentuu vakuuttamisperiaatteelle ja sille että vanhemmalla on oikeus tiettyyn
määrään vanhempainpäivärahopäiviä. Vanhempainpäiväraha on siis vakuutetun etuus, ei per-
heen tai lapsen. Lisäksi isyysrahapäivien tarkoitus on ollut, että lapsen toisella vanhemmalla
olisi mahdollisuus osallistua lapsen hoitoon. Isyysrahan tavoitteena on ollut kannustaa isii
käyttämään enemmän vanhempainvapaita ja näin lisätä molempien vanhempien vastuuta lap-
sista ja vahvistaa isän ja lapsen välistä suhdetta sekä edistää perhevapaiden tasaisempaa jakau-
tumista isien ja äitien kesken. Lisäksi äidille myönnettävät ylimääräiset vanhempainpäivära-
hapäivät voivat pidentää naisten poissaoloa työmarkkinoilta.

Työryhmä katsoo, että ei voida pitää perusteltuna, että lapsesta huolehtiva isä jää täysin
päiväraahajärjestelmän ulkopuolelle ja vaille taloudellista tukea. Tältä osin lainsäädäntöä tulisi

muuttaa. Tilanteessa, jossa isä huolehtii lapsesta ja saa vanhempainrahaa, äidillä joka ei osallistu lapsen hoitoon, ei tulisi olla oikeutta vanhempainrahaan. Lisäksi työryhmä katsoo, että lapsen kanssa yksin asuvalle ja lapsesta huolehtivalle äidille olisi perusteltua eräin edellytyksin myöntää oikeus isyysrahaa vastaaviin vanhempainpäivärahopäiviin.

Työryhmän esitykset

Lapsen kanssa asuvalle ja lapsesta huolehtivalle isälle myönnettäisiin oikeus isyys- ja vanhempainrahaan, vaikka äiti ei asuisi isän ja lapsen kanssa. Jos isä ottaa lapsen hoitoonsa jo äitiysrahakaudella, isällä olisi oikeus pidennettyyn vanhempainrahakautteen jo siitä lukien, kun hän ottaa lapsen hoitoonsa. Isän oikeutta vanhempainpäivärahoihin ei sidottaisi avio- tai avoliittoon lapsen äidin kanssa eikä äidin synnytyksen jälkeiseen jälkitarkastukseen. Isän oikeus vanhempainrahaan äitiysrahakaudella merkitsisi pidennystä vanhempainpäivärahakautteen.

Äidiltä, joka ei asu lapsen kanssa eikä osallistu lapsen hoitoon, poistettaisiin oikeus vanhempainrahaan, jos toinen vanhempi on oikeutettu vanhempainrahaan. Äidillä olisi kuitenkin edelleen oikeus äitiysrahaan.

Lapsen kanssa yksin asuvalle ja lapsesta huolehtivalle äidille myönnettäisiin oikeus isyysrahaa vastaaviin vanhempainpäivärahopäiviin (54 pv), jos äiti on lapsen ainoa huoltaja eikä ole toista henkilöä, joka on oikeutettu isyysrahapäiviin. Tämä merkitsisi pidennystä vanhempainpäivärahakautteen.

Kustannusarvio esityksille

Isän vanhempain- ja isyysraha

Laskelmassa on oletettu, että isiä, jotka yksin vastaavat lapsen hoidosta lapsen syntymästä lähtien, on n. 10 vuosittain. Laskelmassa on käytetty arviota isän keskimääräisen vanhempainpäivärahan määrästä €/pv vuonna 2016. Kustannuksia syntyy seuraavasti:

- Isyysraha: $10 \times 54 \times 85,2 = 50\,000 \text{ €}$
- Vanhempainraha äitiysrahakauden aikana: $10 \times 75 \times 85,2 = 65\,000 \text{ €}$

Äidin isyysrahaa vastaavat lisäpäivät

Yhden vanhemman perheeseen arvioidaan syntyvän tai adoptoitavan vuosittain n. 4000 lasta. Laskelmassa on käytetty arviota äidin keskimääräisestä vanhempainrahan määrästä €/pv vuonna 2016. Kustannuksia syntyy seuraavasti, jos käyttöaste on:

- 100 %: $4000 \times 100 \% \times 54 \text{ pv} \times 59,7 \text{ €/pv} = 12,9 \text{ M€}$
- 70 %: $4000 \times 70 \% \times 54 \text{ pv} \times 59,7 \text{ €/pv} = 9 \text{ M€}$
- 50 %: $4000 \times 50 \% \times 54 \text{ pv} \times 59,7 \text{ €/pv} = 6,4 \text{ M€}$

Vaikutus työnantajan ja palkansaajan vakuutusmaksuun: noin 15 miljoonan euron kustannus korottaa työnantajan ja palkansaajan vakuutusmaksuja 0,01 prosenttiyksikköä.

Kustannusarviossa pienimmät käyttöasteet eivät ole todennäköisiä, vaan todennäköisempää on, että valtaosa äideistä käyttää myös isyysrahaa vastaavat lisäpäivät. Arvio perustuu siihen, että yli 90 % kaikista äideistä pitää kaikki äitiys- ja vanhempainrahapäivät. Lisäksi suurin osa perheistä hakee vanhempainrahakauden päätyttyä kotihoidon tukea ainakin lyhyeksi aikaa ja

useimmiten hakija on äiti (perheistä, joissa vanhempainrahakausi päättyi vuonna 2011, 85 %:lle maksettiin kotihoidon tukea ja tukea saavissa perheissä 97 %:ssa lapsen hoitajana oli äiti tukikauden alkaessa). Näin ollen todennäköistä on, että myöskään useimmat yksinhuoltajaäidit eivät palaa töihin heti vanhempainrahakauden päätyttyä, vaan jatkavat vapaata isyysrahaa vastaavilla lisäpäivillä käyttäen ainakin osan päivistä. Toisaalta verrattuna kahden vanhemman perheisiin yksinhuoltajaperheissä saattaa olla taloudellisista syistä suurempi paine palata töihin mahdollisimman pian vanhempainvapaan jälkeen. Lisäksi käyttöasteeseen vaikuttanee se, että jos päivärahän määrä on pieni, vanhemmalle saattaa olla edullisempaa hakea kotihoidon tukea kuin isyysrahaa vastaavia päiviä vanhempainrahakauden päätyttyä. Todennäköisin käyttöaste yksinhuoltajan isyysrahaa vastaaville lisäpäiville arvioidaan olevan 70–95 %.

4.2 Etävanhemmat

Nykyinen sairausvakuutuslaki ei tue etävanhemman oikeutta osallistua lapsensa hoitoon. Lisäksi laki asettaa etävanhemmat perusteetta keskenään sukupuolensa perusteella eri asemaan. Vaikka etäisä hoitaisi lasta, ei hänellä ole oikeutta saada isyys- tai vanhempainrahaa. Sen sijaan jos etävanhempi on lapsen äiti, on hänellä oikeus vanhempainrahaan, vaikka ei hoitaisi lasta (tilanteessa, kun vanhemmat eivät ole koskaan olleet avio- tai avoliitossa eikä lähi-isällä tästä syystä ole oikeutta vanhempainrahaan).

Toisaalta etävanhemman tilanne ei ole täysin yhtenevä lapsen kanssa asuvan vanhemman tilanteen kanssa. Sairausvakuutuslain päivärahaetuksien tarkoitukset huomioiden yksinomaan isyyden vahvistamisen tai biologisen äitiyden ei pitäisi olla riittävä peruste päivärahän myöntämiselle. Myös etävanhemman päivärahaoikeuden edellytyksenä tulisi olla vastuu lapsen hoidosta tai sen järjestämisestä päivärahapäivinä.

Etävanhemman vanhempainpäivärahaoikeuteen liittyy kysymys äidin avio- tai avopuolison oikeudesta vanhempainpäivärahaan. Työryhmässä pidettiin mahdollisena, että etävanhempi ja lähivanhemman puoliso voisivat keskenään jakaa isyysrahakauden.

Työryhmä pitää perusteltuna, että etävanhemmalle myönnettäisiin eräin edellytyksin oikeus vanhempainpäivärahaan ja että miehet ja naiset olisivat etävanhempina yhdenvertaisessa asemassa.

Työryhmän esitykset

Etävanhemmalle, joka on lapsen huoltaja, myönnettäisiin oikeus vanhempainpäivärahaan vastaavin edellytyksin kuin lähivanhemmalle (isälle isyys- ja vanhempainraha ja äidillä säilyisi edelleen oikeus äitiys- ja vanhempainrahaan).

Suhteessa lähivanhemman avio- tai avopuolisoon, oikeus vanhempainpäivärahaan olisi ensisijaisesti etävanhemmalla. Tietyin edellytyksin, jotka määriteltäisiin myöhemmin, vanhempainpäiväraha-kaudet voitaisiin myös jakaa etävanhemman, lähivanhemman ja lähivanhemman puolison kesken.

Vanhempainpäivärahojen jakaminen useamman henkilön kesken merkitsisi sitä, että nykyistä useampi olisi oikeutettu vanhempain- ja isyysrahaan. Vanhempainpäivärahapäivien lukumäärä ja jaksojen määrä ei kuitenkaan lisääntyisi.

Kustannusarvio esityksille

Vuonna 2008 ensimmäisen lapsen synnyttäneistä 12,7 % oli yksinhuoltajia (ei avio- tai avopuolisoa) kahden vuoden kuluttua lapsen syntymästä.² Jos oletetaan, että tämä pätsi myös muihin kuin ensisynnyttäjiin, olisi vuosittain syntyneistä noin 59 000 lapsesta noin 7500 lasta yksinhuoltajaperheessä kahden vuoden kuluttua lapsen syntymästä. Näistä noin 4000 lasta syntyy suoraan yksinhuoltajaperheeseen. Näin ollen etävanhempia, joita uudistus koskisi, olisi noin 3500. Koska suurin osa äidin kanssa yhtä aikaa pidettävistä päivistä pidetään heti lapsen syntymän jälkeen, voidaan olettaa, että eron jälkeen pidettäviä isyysrahopäiviä jää 36 päivää (54–18). Laskelmassa on käytetty arviota isän keskimääräisen vanhempainpäivärahan määrästä €/pv vuonna 2016. Vuonna 2012 päättyneistä vanhempainpäiväraha-kausista äidin kanssa yhtä aikaa pidettävää isyysrahaa sai 74 % isistä ja isäkuukauden piti 30 % isistä. Kustannuksia isyysrahasta syntyy seuraavasti, jos käyttöaste on:

- 74 %: $3500 \times 74 \% \times 36 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv} = 7,9 \text{ M€}$
- 50 %: $3500 \times 50 \% \times 36 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv} = 5,4 \text{ M€}$
- 30 %: $3500 \times 30 \% \times 36 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv} = 3,2 \text{ M€}$

Vaikutus työnantajan ja palkansaajan vakuutusmaksuun: noin 15 miljoonan euron kustannus korottaa työnantajan ja palkansaajan vakuutusmaksuja 0,01 prosenttiyksikköä.

Kustannusarviossa suurimmat käyttöasteet eivät kuitenkaan ole todennäköisiä. Kaikista isistä (äidin kanssa avio- tai avoliitossa olevat) noin 30 % käyttää vanhempainrahakauden jälkeen pidettäviä isyysrahopäiviä. Etäisien kohdalla määrä todennäköisesti tulee olemaan tätäkin pienempi. Työryhmässä on myös katsottu, että isyysrahoituksen jakaminen useammalle saattaa merkitä käyttöasteen kasvua.

Etävanhemman vanhempainrahan osalta lisäkustannuksia ei synny, koska vanhempien käytettävissä olevien vanhempainrahapäivien määrä ei lisäänty. Päivärahoituksen myöntäminen useammalle kuin kahdelle saattaa aiheuttaa hallinnollisia ja muita välillisiä kustannuksia.

4.3 Adoptioperheet

Adoptiovanhemman vanhempainrahakauden pituus

Adoptiovanhemman ja biologisen vanhemman vanhempainpäiväraha-kausien pituuden vertaaminen on jossain määrin ongelmallista, sillä kyse on osin eri päivärahaetuksista. Biologiselle äidille maksetaan äitiysrahaa, joka on tarkoitettu synnytyksen jälkeisen ajan osalta synnytyksestä toipumiseen. Vanhempainrahakausi, joka biologisilla vanhemmilla on 158 arkipäivää ja adoptiovanhemmilla 200 arkipäivää, on tarkoitettu lapsen hoidon järjestämistä varten.

Adoptioperheessä vanhempainpäiväraha-kausiksi on kokonaisuudessaan lyhyempi kuin biologisessa perheessä, jos huomioon otetaan vanhempainrahan lisäksi biologisen äidin äitiysraha-kausiksi. Vaikka huomioon otettaisiin vain lapsen syntymän jälkeen maksettava äitiysraha (105 arkipäivää – 30 arkipäivää = 75 arkipäivää), jää adoptiovanhempien vanhempainpäiväraha-kausien kokonaispituus (200 pv + 54 pv) lyhyemmäksi kuin biologisella perheellä (75 pv + 158 pv + 54 pv). Myös yksin adoptiovan äidin vanhempainpäiväraha-kausiksi (200 pv) on lyhyempi kuin yksin lapsen saavalla biologisella äidillä (75 pv + 158 pv). Jos sen sijaan verrataan adoptioisän (200 pv + 54 pv) ja biologisen isän vanhempainrahakausien (158 pv + 54 pv) pituutta, on adoptioisän kausi pitempi.

² Haataja Anita. Ensisynnyttäjät 2000-luvulla. Työpapereita 63/2014, s. 10–11.

Yksin adoptoivan naisen vanhempainpäiväraha-kausiksi on lyhyempi kuin yksin adoptoivan miehen. Adoptioäidillä on oikeus vain vanhempainrahaan 200 arkipäivältä, kun taas adoptioisä saa vanhempainrahan lisäksi isyysrahaa 54 arkipäivältä.

Työryhmä pitää perusteltuna, että adoptiovanhempien vanhempainrahakautta pidennetään vastaamaan biologisen lapsen syntymän jälkeen maksettavan äitiys- ja vanhempainrahakauden pituutta. Työryhmä katsoo, että yksin adoptoivalla äidillä tulisi olla oikeus isyysrahaa vastaaviin päiviin.

Vanhempainrahaan oikeuttavan lapsen ikä

Seitsemän vuotta täyttäneen lapsen adoptoivien vanhempainkohtelu sairausvakuutuslaissa eroaa biologisten vanhempainkohtelusta tai alle seitsemän vuotiaan lapsen adoptoivien vanhempainkohtelusta, sillä heille ei makseta lainkaan vanhempainrahaa tai muutaakaan taloudellista tukea, vaikka jäisivät pois työstä lapsen hoidon vuoksi.

Työryhmässä on tuotu myös esiin näkemys, että vanhempainrahan maksamisen päättymistä lapsen ollessa noin 7-vuotias voidaan pitää perusteltuna, koska lapsi on osan päivästä koulussa. Varsinkin vanhempainkohtelussa töissä, ei päivärahaoikeus ole perusteltu.

Työryhmä pitää yhdenvertaisuusnäkökohdista perusteltuna, että kaikille alle 18-vuotiaan lapsen adoptiovanhemmille myönnettäisiin vanhempainraha.

Työryhmä kuitenkin katsoo, että kaikissa tilanteissa lapsen adoptoiville vanhemmille ei ole tarvetta maksaa vanhempainrahaa. Tällainen tilanne on silloin, kun lapsi on jo ennen adoptiota ollut perheessä pitkään lastensuojelulain nojalla sijoitettuna. Kuitenkin, jos lapsi adoptoidaan sijaisperheeseensä lyhyen sijoituksen jälkeen, tulisi vanhemmilla olla oikeus samaan määrään vanhempainpäivärahopäiviä kuin muillakin adoptiovanhemmilla poisluettuna kuitenkin ne päivät, jotka lapsi on ollut perheessä sijoitettuna ja joiden ajalta sijaisperhe on saanut hoitopalkkiota ja kulukorvausta.

Adoptiovanhemman työskentely vanhempainrahakauden aikana

Adoptiovanhemmalla on oikeus vanhempainrahaan vain, jos hän osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai opiskele päätoimisesti. Adoptiovanhemmalle ei siten makseta vanhempainrahaa vähimmäismääräisenä työssäolo- tai opiskeluaikalta toisin kuin biologisille vanhemmille. Työ- ja opiskelupäiviltä adoptiovanhempi menettää vanhempainrahan. Lisäksi käytännössä adoptiovanhemman yksittäisetkin työ- tai opiskelupäivät saattavat aiheuttaa jäljellä olevien vanhempainrahapäivien menetyksen kokonaisuudessaan, sillä vanhempainrahaa on mahdollista maksaa vain enintään kahdelta jaksolta. Koska vanhempainrahaa ei makseta työ- tai opiskeluaajoilta, vanhempainrahajakso katkeaa tällöin. Jos jaksoja tulee enemmän kuin kaksi, ei vanhempainrahaa makseta, vaikka vanhempainrahakautta olisi jäljellä. Adoptiovanhempia kohdellaan työ- ja opiskelupäivien ajalta eri tavoin kuin biologisia vanhempia. Työryhmä pitää perusteltuna, että myös adoptiovanhemmille maksettaisiin työskentely- tai opiskeluaikalta vanhempainraha vähimmäismääräisenä.

Adoptioäidin vanhempainrahan määrä

Adoptioäidin vanhempainpäivärahan määrä koko vanhempainpäiväraha-ajan ajalta on pienempi kuin biologisen äidin, sillä vanhempainrahaa ei makseta vastaavasti korotettuna kuin äitiysraha. Sen sijaan adoptioisän ja biologisen isän vanhempain- ja isyysrahan tasossa ei ole eroa. Adoptioäidin ja biologisen äidin kohdalla on kyse eri etuuksista: adoptioäiti saa vanhempainrahaa ja biologinen äiti äitiysrahaa. Näiden etuuksien tarkoitus on osin erilainen; äitiysrahan tarkoitus on turvata äidin ja sikiön tai vastasyntyneen lapsen terveyttä. Yhdenvertaisuusnäkökohdat eivät aseta esteitä eri perusteilla määrättyjen päivärahajaksien määrätymisperusteiksi.

den erilaiselle kohtelulle (PeVL 38/2006). Todettakoon lisäksi, että jos adoptioäidin vanhempainrahaa maksettaisiin korotettuna, yhdenvertaisuussyistä myös adoptioisän vanhempainraha tulisi maksaa vastaavasti korotettuna, sillä vanhempainrahan määrä ei voi riippua vanhemman sukupuolesta. Lisäksi nousisi esiin kysymys yhdenvertaisuus suhteessa biologisen vanhemman ja etenkin biologisen isän vanhempainrahan määrään. Työryhmä katsoo, että adoptioäidin vanhempainrahan määrää ei ole tarpeen korottaa yhdenvertaisuussyistä.

Työryhmän esitykset

Adoptiovanhemman vanhempainrahakausi pidennettäisiin 233 arkipäivään lapsen hoitoon ottamisesta lukien. Vanhempainrahaoikeus myönnettäisiin kaikille alle 18-vuotiaan lapsen perheen ulkopuolelta adoptoiville vanhemmille. Jatkovalmistelun yhteydessä tulisi kiinnittää huomiota siihen, mitä edellä tekstissä on todettu sijoitettujen lasten adoptioista.

Lapsen yksin adoptoivalle ja lapsestaan yksin huolehtivalle äidille myönnettäisiin oikeus isyysrahaa vastaaviin vanhempainpäivärahopäiviin (54 pv), jos äiti on lapsen ainoa huoltaja. Tämä merkitsisi vanhempainpäivärahauskautien pidennystä.

Adoptiovanhemman vanhempainraha maksettaisiin vähimmäismääräisenä vanhemman työskentely- ja opiskeluajoilta. Tällä ei olisi vaikutusta vanhempainpäivärahauskautien pituuteen.

Kustannusarvio esityksille

Vieraslapsiadoptioita on adoptiolautakunnan ja Kelan tilastojen perusteella noin 200 vuositain. Jos vanhempainrahakautta pidennettäisiin 233 arkipäivään, tulisi lisäpäiviä 33 arkipäivää. Adoptiolautakunnasta saatujen tilastojen mukaan seitsemän vuotta täyttäneitä adoptiolapsia on ollut n. 10 vuosittain. Laskelmassa on käytetty arviota adoptioäitien ja -isien vanhempainrahan suuruudesta vuonna 2016.

Vanhempainrahakauden pidennys 233 arkipäivään

- $200 \times 33 \text{ pv} \times 85,9 \text{ €/pv} = 0,57 \text{ M€}$

Vanhempainraha 7 vuotta täyttäneiden lasten adoptiovanhemmille

- $10 \times 233 \text{ pv} \times 85,9 \text{ €/pv} = 0,2 \text{ M€}$

Isyysraha 7 vuotta täyttäneiden lasten adoptiovanhemmille

- $10 \times 54 \text{ pv} \times 102,2 \text{ €/pv} = 0,06 \text{ M€}$

Yhteensä: 0,8 M€

Vaikutus työnantajan ja palkansaajan vakuutusmaksuun: noin 15 miljoonan euron kustannus korottaa työnantajan ja palkansaajan vakuutusmaksuja 0,01 prosenttiyksikköä.

Kustannusarvioon saattaa vaikuttaa se, että yli 7-vuotiaiden lasten adoptiot mahdollisesti lisääntyvät tulevaisuudessa. Toisaalta yli 7-vuotiaat adoptiolapset adoptoidaan usein nuoremman sisaruksen kanssa, jolloin oikeus vanhempainrahaan on nykyisenkin lainsäädännön mukaan. Lisäkustannukseksi muodostuisi tällöin vain vanhempainrahan monikkopidennys vanhemman lapsen osalta.

4.4 Monikkoperheet

Yhtä useamman lapsen syntyminen tai adoptointi samalla kertaa on huomioitu vanhempainrahassa siten, että vanhempainrahakausi on pidempi kuin vanhemmilla, joille syntyy yksi lapsi tai jotka adoptoivat yhden lapsen. Sen sijaan äitiysrahakausi on samanpituisen riippumatta siitä, syntykö samalla kertaa yksi vai useampi lapsi. Äitiysrahakauden pidentämistä ei ole pidettävä perusteltuna yhdenvertaisuusnäkökohdista, sillä äitiysrahaa maksetaan raskauden ja synnytyksen perusteella, jolloin merkitystä ei ole sillä, onko raskaus yksi- vai monisikiöinen.

Isyysrahaa maksetaan 54 arkipäivältä, vaikka lapsia syntyisi tai adoptoitaisiin samalla kertaa useampi. Isyysraha ei siten ole lapsikohtainen vastaavasti kuin perheessä, jossa lapset syntyvät tai adoptoidaan eri aikoina. Toisin sanoen isällä, jonka lapset syntyvät tai adoptoidaan samaan aikaan, on käytössään vähemmän isyysrahapäiviä kuin isällä, jonka lapset syntyvät tai adoptoidaan eri aikaan.

Työryhmässä on myös tuotu esiin, että äitiysrahakauden tarkoituksena on synnytykseen valmistautuminen ja synnytyksestä toipuminen ja voidaan pitää perusteltuna, että myös sen synnytyksen jälkeinen osa on pidempi kuin isyysrahakausi, siinäkin tilanteessa jossa perheeseen syntyy useampia lapsia yhtä aikaa.

Työryhmä pitää yhdenvertaisuusnäkökohdista perusteltuna, että monikkoperheen isällä olisi oikeus isyysrahaan pidennettynä. Koska äitiysrahakauden pituus on 105 arkipäivää, isälle monikkoraskauksissa ja adoptioissa myönnettävien isyysrahapäivien lukumäärä ei vastaavasti saisi ylittää 105 arkipäivää.

Työryhmän esitykset

Monikkoperheen isälle myönnettäisiin isyysraha pidennettynä vastaavasti kuin monikkoperheen vanhemman vanhempainraha. Pidennyspäivien määrä riippuisi samalla kertaa syntyneiden tai adoptoitujen lasten lukumäärästä siten, että pidennys olisi aina yhtä useammasta lapsesta 18 arkipäivää. Enintään isyysrahapäiviä olisi kuitenkin äitiysrahapäivien lukumäärää vastaava 105 arkipäivää.

Isyysrahan pidennys koskisi myös isyysrahaa vastaaviin päiviin oikeutettua naista, jos lapsia syntyy tai adoptoidaan samalla kertaa useampi.

Kustannusarvio esityksille

Kaksosia syntyy n. 800 perheeseen ja kolmosia noin 10 - 15 perheeseen vuosittain. Neljä lasta tai useampi syntyy kerralla erittäin harvoin. Sisarusadoptioita on noin 5 - 10 vuosittain. Laskelmassa on käytetty arviota isän keskimääräisen vanhempainpäivärahan määrästä €/pv vuonna 2016. Uudistuksen kustannusvaikutus eri käyttöasteilla:

- $75 \% \times (810 \times 18 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv} + 13 \times 36 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv}) = 1 \text{ M€}$
- $50 \% \times (810 \times 18 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv} + 13 \times 36 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv}) = 0,6 \text{ M€}$
- $30 \% \times (810 \times 18 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv} + 13 \times 36 \text{ pv} \times 85,2 \text{ €/pv}) = 0,4 \text{ M€}$

Vanhempainrahan monikkopidennyksen käyttää useimmiten äiti. Vuonna 2012 pidetyistä pidennysjaksoista äiti piti pidennyksen 78 %:ssa monikkoperheistä ja isä 22 %:ssa. Isät pitivät pidennyksen yhtä aikaa äidin äitiys- ja vanhempainrahakauden kanssa. Äitiys- ja vanhempainrahakaudella maksettavaa isyysrahaa saa noin 74 % kaikista isistä ja vanhempainrahakauden jälkeen maksettavaa noin 30 % isistä. Monikkoperheen isistä äitiys- ja vanhempainraha-

kaudella maksettavaa isyysrahaa saa hieman suurempi osa kuin muissa perheissä, mutta vanhempainrahakauden jälkeistä isyysrahaa saavien osuus pienenee sitä mukaa, kun yhtä aikaa syntyneiden lasten määrä kasvaa. Todennäköisen enimmäiskäyttöasteen monikkoperheen isän isyysrahan pidennyspäiville arvioidaan olevan noin 75 %.

4.5 Sateenkaariperheet

Parisuhteen rekisteröiminen ja adoptio vanhempainpäivärahan edellytyksenä

Samaa sukupuolta olevien vanhempien perheissä vanhempainpäiväraha-oikeudet määräytyvät eri perustein kuin eri sukupuolta olevien vanhempien perheissä. Jotta vanhemman puoliso olisi oikeutettu vanhempainpäivärahoihin, tulee puolisoliden parisuhteen olla rekisteröity. Avopuolisolla ei ole oikeutta päivärahoihin. Sen sijaan eri sukupuolta olevien vanhempien perheissä äidin avio- tai avopuolisolla on (adoptioäidin avopuolisoa lukuun ottamatta) oikeus vanhempain- ja isyysrahaan.

Lisäksi, jotta vanhemman samaa sukupuolta oleva puoliso saisi isyysrahaa, hänen tulee adoptoida puolisonsa lapsi. Vastaavaa edellytystä ei ole eri sukupuolta olevien henkilöiden kohdalla, vaan oikeus isyysrahaan on äidin avio- tai avopuolisolla riippumatta hänen juridisesta suhteestaan lapseen.

Työryhmä katsoo, että vanhempien ja puolisoliden erilainen kohtelu vanhempainpäiväraha-järjestelmässä seksuaalisen suuntautumisen perusteella ei ole perusteltua. Kun kyse on samasta päivärahaetuudesta, edellytysten tulisi olla samat kaikkien hakijoiden kohdalla.

Yksin lasta hoitavat isät ja miesparit

Vanhempainpäivärahat määräytyvät myös sateenkaariperheiden kesken eri tavoin riippuen vanhemman sukupuolesta. Yksin biologista lastaan hoitavalla isällä ei ole oikeutta vanhempainpäivärahoihin toisin kuin yksin lastaan hoitavalla äidillä. Joissain tapauksissa biologisen isän rekisteröidyllä puolisolilla saattaa olla oikeus vanhempainrahaan. Kuitenkaan biologisella isällä, joka on rekisteröidyssä parisuhteessa, ei ole oikeutta vanhempainpäivärahoihin. Naisparin kohdalla taas sekä biologisella äidillä että hänen rekisteröidyllä puolisolillaan on oikeus vanhempainrahaan. Tältä osin viitataan edellä muistion kohdassa 4.1 (Yhden vanhemman perheet) esitettyyn, joka koskee myös sateenkaariperheiden isiä. Työryhmä katsoo, ettei lapsesta huolehtivan isän tulisi jäädä täysin päivärahajärjestelmän ulkopuolelle ja vaille taloudellista tukea.

Isyysrahan siirtäminen toiselle puolisolille

Jos isyysrahaan oikeutettu äiti saa äitiys- tai vanhempainrahaa toisesta lapsesta, hän ei välttämättä pysty käyttämään isyysrahopäiviä ennen lapsen kahden vuoden ikää, jolloin isyysrahopäivät jäävät kokonaan tai osittain käyttämättä. Työryhmälle on esitetty, että naisparin ”isyysvapaa” tulisi muuttaa lapsikohtaiseksi siten, että oikeus pitämättömiin isyysrahopäiviin voidaan siirtää puolisolille, jos isyysrahaan oikeutetulla alkaa äitiysrahakausi ennen kuin edellinen, isyysrahaan oikeuttava lapsi on täyttänyt kaksi vuotta. Toisaalta näin voi käydä myös eri sukupuolta olevien vanhempien muodostamassa perheessä, jos isä ei syystä tai toisesta pysty käyttämään isyysrahopäiviä ennen lapsen kaksivuotispäivää. Lisäksi isyysraha on tarkoitettu isän tai toisen vanhemman isyysvapaata varten, ei siihen että se siirrettäisiin äidille. Isyysrahopäivien siirtäminen äidille olisi myös ristiriidassa vanhempainvapaadirektiivin kanssa, koska vanhempainvapaajärjestelmään tulee sisältyä molempien vanhempien oma, ei-siirrettävä vanhempainvapaajakso.

Sukupuolineutraali terminologia

Työryhmä katsoo, että nykyiset vanhemman sukupuoleen sidotut päivärahaetuuksien nimet eivät sovi kaikkiin tilanteisiin, esim. isyysrahan maksaminen äidille. Sukupuolineutraalin terminologian keksiminen on kuitenkin haasteellista ellei samalla muuteta koko järjestelmän rakennetta, esim. vastaavasti kuin Ruotsissa, jossa on käytössä vain yksi päivärahaetus (vanhempainraha) kaikille. Tämä asia jää myöhemmän selvityksen varaan.

Työryhmän esitykset

Vanhempainraha- ja isyysraha-oikeus myönnettäisiin vanhemman samaa sukupuolta olevalle puolisolle, vaikka kyseessä ei olisi rekisteröity puoliso. Lisäksi lapsen adoptioiminen isyysrahan edellytyksenä poistettaisiin. Uudistus ei vaikuttaisi vanhempainpäivärahakausien pituuteen.

Kustannusarvio esityksille

Miesparin osalta lisäkustannukset sisältyvät muistion kohtaan 4.1 Yhden vanhemman perheet > Isän vanhempain- ja isyysraha.

Naisparien kohdalla oletamus on, että lisäkustannuksia nykytilanteeseen nähden ei juuri synny tai kustannukset ovat vähäiset. Jos perheessä on lapsi, puoliset ovat yleensä rekisteröineet parisuhteensa ja puoliso adoptoi toisen puolison lapsen, joten vanhemman puolisollla on tälläkin hetkellä oikeus isyysrahaan.

5 VERTAILU RUOTSIN VANHEMPAINPÄIVÄRAJÄRJESTELMÄÄN

Ruotsin vanhempainpäivärahajärjestelmä poikkeaa Suomen järjestelmästä. Vanhempainpäivärahaetudet ja niihin oikeutetut henkilöt on määritelty eri tavoin kuin Suomessa. Samoin päivärahakauden pituus ja päivärahan määrä poikkeavat Suomesta. Myös vanhempainpäivärahajärjestelmän rahoitus tapahtuu eri tavoin. Ruotsissa järjestelmä rahoitetaan työnantajien maksamilla vakuutusmaksuilla. Toisin kuin Suomessa työnantajat eivät maksa vanhempainvapaan ajalta palkkaa, vaan vanhempainvapaalle jäävän toimeentulo turvataan vanhempainrahalla.

Ruotsissa vanhempainpäivärahaa maksetaan kalenteripäiviltä, ei vain arkipäiviltä kuten Suomessa. Ruotsissa ei ole erikseen äitiys- ja isyysrahaa, vaan molemmille vanhemmille maksetaan vanhempainrahaa. Äiti voi saada vanhempainrahaa 60 päivää ennen laskettua synnytysaikaa. Äidillä on oikeus jäädä pois työstään 7 viikkoa ennen laskettua synnytysaikaa riippumatta siitä, hakeeko hän vanhempainrahaa. Lapsen toisella vanhemmalla on lapsen syntymän yhteydessä oikeus saada 10 päivän ajan tilapäistä vanhempainrahaa (tillfällig föräldrapening). Tilapäinen vanhempainraha on lapsikohtainen eli kaksosista voi saada 20 ja kolmosista 30 vanhempainrahapäivää.

Vanhempainrahaa maksetaan yhden lapsen perusteella yhteensä 480 päivältä, joista 390 päivää on ansioihin perustuvaa päivärahaa ja 90 päivää vähimmäistasoista päivärahaa. Vanhempainrahapäivien lukumäärä on sama riippumatta siitä, onko kyseessä biologinen vai adoptiolapsi. Vanhemmalla, joka on lapsen huoltaja, on itsenäinen oikeus vanhempainrahapäiviin. Jos vanhemmilla on yhteishuoltajuus, on molemmilla vanhemmilla oikeus 195 ansioperusteiseen vanhempainrahapäivään ja 45 vähimmäistasoiseen vanhempainrahapäivään. Vanhempien

sukupuolella ei ole merkitystä, eikä myöskään sillä, asuvatko he yhdessä. Näin ollen myös etävanhemmalla, joka on lapsen huoltaja, on oikeus saada vanhempainrahaa. Vanhempainrahan edellytyksenä kuitenkin on, että vanhempi hoitaa lasta. Alle 1-vuotiaan lapsen vanhemmat voivat saada enintään 30 päivän ajan vanhempainrahaa samalta ajalta.

Huoltaja voi luovuttaa omia vanhempainrahapäiviään toiselle vanhemmalle, aviopuolisolleen tai avopuolisolleen, jonka kanssa hänellä on yhteisiä lapsia. Vanhempainrahapäiviä voi luovuttaa myös lapsen tulevalle adoptiovanhemmalle taikka lapsen muulle huoltajalle. Rekisteröity puoliso rinnastetaan aviopuolisoon. Ruotsissa vanhempainrahapäivä ei siten voi luovutua avopuolisolle, joka ei ole lapsen huoltaja, ellei pariskunnalla ole yhteisiä lapsia. Huoltaja ei voi luovuttaa kaikkia käytössään olevia vanhempainrahapäiviä, vaan 60 päivää on kiintiöity kummallekin huoltajalle.³

Samaa sukupuolta olevilla vanhemmilla on samanlaiset oikeudet vanhempainrahaan kuin eri sukupuolta olevilla. Vanhemmalla, joka on lapsen huoltaja, on itsenäinen oikeus vanhempainrahaan riippumatta siitä, asuuko toisen vanhemman kanssa. Huoltajalla on oikeus luovuttaa omia vanhempainrahapäiviään avio- tai rekisteröidylle puolisolleen (avopuolisolle vain, jos pariskunnalla on yhteisiä lapsia). Näin ollen vanhempainrahapäiviä on mahdollista jakaa esim. lapsen biologisen äidin ja isän sekä heidän puolisoitensa kesken.

Jos vanhempi vastaa yksin lapsen hullosta eikä lapsella ole toista huoltajaa, on vanhemmalla oikeus käyttää kaikki 480 vanhempainrahapäivää. Tämä koskee kaikkia yksinhuoltajia sukupuolesta riippumatta.

Jos perheeseen syntyy tai adoptoidaan samalla kertaa useampi lapsi, vanhempainrahaa maksetaan lisää 180 päivältä yhtä useampaa lasta kohti. Kaksosista maksetaan yhteensä 480 + 180 vanhempainrahapäivää siten, että 90 lisäpäivää on ansioperusteista ja 90 lisäpäivää on vähimmäistasoista. Seuraavista lapsista maksettavat 180 lisäpäivää ovat ansiotasoista päivärahaa. Myös lisäpäivät jaetaan puoliksi huoltajien kesken. Halutessaan huoltajat voivat olla yhtä aikaa vapaalla hoitamassa lapsia. Jos lapsella on vain yksi huoltaja, hän voi käyttää kaikki lisäpäivät.

Ruotsissa vanhempainrahapäiviä voi käyttää joustavasti siihen saakka kunnes lapsi täyttää 12 vuotta. Suurin osa vanhempainrahapäivistä on kuitenkin käytettävä siihen mennessä, kun lapsi täyttää neljä vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut neljä vuotta. Enintään 96 päivää voi siirtää käytettäväksi siihen mennessä, kun lapsi täyttää 12 vuotta. 12 vuoden ikäraja koskee myös adoptiolapsia, joten 12 vuotta vanhemman lapsen adoptoivat vanhemmat eivät saa vanhempainrahaa. Ruotsissa vanhempainrahaa on mahdollista saada myös osittaisena.

Vanhempia kannustetaan jakamaan vanhempainrahapäivät tasa-arvoisesti maksamalla ns. tasa-arvobonusta. Tasa-arvobonus on enintään 13 500 kruunua lasta kohden. Bonusta saadaksen vanhempien ei tarvitse asua yhdessä, mutta molempien tulee olla lapsen huoltajia.

6 MUUTA TYÖRYHMÄLLE ESITETTYÄ

Perhehoitoliitto ry on esittänyt, että sijaisvanhemmalla tulisi olla oikeus työsopimuslain perusteella saada hoitovapaata kodin ulkopuolisesta työstä joustavaksi ajaksi, jos sijoitetun lapsen tai nuoren tilanne sitä vaatii. Sijoittavan tahon sosiaalityöntekijä arvioisi tarvittavan hoitovapaajan lapsen tai nuoren asiakassuunnitelmassa. Työsopimuslain muutostarpeen arviointi ei kuulunut työryhmän toimeksiantoon. Perhehoitajia koskevat mahdolliset lainsäädännön muu-

³ 1.1.2016 lukien molemmille huoltajille kiintiöity vanhempainrahapäivienlukumäärä nousee 90 päivään.

tostarpeet eivät koske sairausvakuutuslakia vaan työsopimuslakia, joten tästä syystä niitä ei ole käsitelty työryhmässä.

KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry on tehnyt työryhmälle esityksen sairausvakuutuslain muuttamiseksi. Käpy ry on esittänyt, että alle 18-vuotiaana kuolleen lapsen vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus saada vanhempainpäivärahaa (erityisvanhempainraha) 45 arkipäivän ajan lapsensa kuolemasta toipumista varten. Ehdotuksen mukaan vanhempainpäivärahan maksaminen ei olisi sidottu lapsen kuolintapaan. Työryhmä toteaa, että sen toimeksiantoon ei ole kuulunut arvioida tarvetta uusiin päivärahaetuuksiin, vaan arvioida nykyisten säännösten yhdenvertaisuutta eri perhemuotojen osalta.

Kiiski

24.11.2015

17/10/2015

Sosiaali- ja terveysministeriö
pekka.huomalto@stm.fi
kirsi.hiljanen@stm.fi

Viite: Sosiaali- ja terveysministeriön loppuraportti: Monimuotoiset perheet 2015

Eriävä mielipide

Kunnallinen työmarkkinalaitos kuntien edunvalvojana ei voi, erityisesti nykyisessä taloudellisessa tilanteessa, kannattaa mitään kuluja lisääviä toimenpiteitä vanhempainpäiväraahajärjestelmän kehittämiseen liittyen.

Kunta-alalla työskentelee 437 000 työntekijää ja viranhaltijaa, joista 80 % on naisia. Kunnille ja kuntayhtymille aiheutuu työ- ja perhe-elämän yhdistämiseen liittyvistä työntekijöiden ja viranhaltijoiden oikeuksista huomattavia sekä välittömiä että välillisiä kustannuksia.

Huomioitavaa on, että työryhmän loppuraportti ei ole yksimielinen.

Kunnallinen markkinalaitos ei kannata työryhmän esityksiä. Eriävänä mielipiteenä ja tarkennuksena työryhmämuistiossa esitettyyn todetaan seuraavaa:

1. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen kanta esitettyihin muutoksiin:

1.1 Äitiysraha:

Äitiysrahaa maksetaan naiselle raskauden ja synnytyksen perusteella. Äitiysrahakaudella turvataan äidin töistä pois jääminen oman ja lapsen terveyden turvaamiseksi. 105 arkipäivän pituisesta äitiysrahakaudesta vähintään 30 arkipäivää tulee pitää ennen laskettua synnytysaikaa, joten synnytyksen jälkeisenä aikana jää pidettäväksi yleensä noin 75 arkipäivää. Tästä jaksosta ainakin osa on tarkoitettu synnytyksestä toipumista varten. Kiellettyä on työskentely 2 viikkoa ennen ja jälkeen synnytyksen.

Lapsen synnyttäneellä äidillä on aina oikeus äitiysrahaan, vaikka hän ei asuisi lapsen kanssa eikä hoitaisi lasta.

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohta 4.1):

- **On perusteltua, että äitiysvapaa on pidempi kuin isyysvapaa, koska se on tarkoitettu synnytystä valmistautumista ja siitä toipumista varten.**
- **Oikeus äitiysrahaan voitaisiin osittain poistaa, jos äiti ei asu lapsen kanssa eikä hoida lasta.**

lausunto15017ak-monimuotoiset perheet.docx

- **Oikeus äitiysrahaan tulee ainakin osittain poistaa mikäli lasta yksin hoitavalle isälle annettaisiin oikeus äitiysrahaa vastaavaan etuuteen. (Kunnallinen työmarkkinalaitos ei kannata etuuden antamista isälle).**
 - **Ei ole perusteltua maksaa samanaikaisesti eikä myöskään eriaikaisesti äidille äitiysrahaa ja isälle vastaavaa etuutta.**
 - **Ei ole perusteltua maksaa samasta lapsesta pidempiä päivärahaetuuksia, tilanteessa, jossa äiti ei hoida lasta.**

1.2 Vanhempainraha:

Vanhempainrahaan on oikeus välittömästi äitiysrahakauden päätyttyä vanhempain sopimuksen mukaan, joko lapsen äidillä tai isällä.

Lapsen synnyttäneellä äidillä on aina oikeus vanhempainrahaan, vaikka hän ei asuisi lapsen kanssa eikä hoitaisi lasta.

Vanhempainrahaa voidaan maksaa isälle, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa ja myös asuu äidin kanssa. Vanhempainrahaa voidaan maksaa myös äidin avopuolisolle.

Lapsen hoidosta vastaavalle isälle voidaan maksaa vanhempainrahaa, jos hän on aiemmin ollut lapsen äidin kanssa avio- tai avoliitossa eikä lapsen äiti osallistu lapsen hoitoon.

Lähtökohtana laissa siis on se, että vanhempainrahaan on oikeutettu lapsen biologinen ja juridinen isä tai vanhempi.

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohdat 4.1, 4.2 ja 4.5):

- **Vanhempainrahaetuuden maksamisen edellytyksenä tulisi olla isyyden vahvistaminen (biologinen tai juridinen).**
 - **Tämä tukee sitä, että lapsen isyyden vahvistamisesta huolehditaan sekä sitä, että vanhempainrahan pitää isä, joka on lapsen vanhempi.**
 - **Vanhempainrahan saamisen lähtökohtana on ollut, että sitä maksetaan lapsen biologiselle taikka juridiselle vanhemmalle. Tilanteessa, jossa lapsi syntyy avoliittoon, ei isyyttä aina ehditä vahvistaa heti lapsen syntymän jälkeen. Isyys voidaan kuitenkin ainakin normaalitilanteessa vahvistaa viimeistään äitiysrahakauden aikana. (Huom: 1.1.2016 lukien isyys voidaan tunnustaa neuvolassa jo ennen lapsen syntymää).**
- **Äidin avo- tai aviopuolisolta, joka ei ole lapsen vanhempi, tulisi poistaa oikeus vanhempainrahaetuuteen.**

- **Sateenkaariperheissä edellytyksenä vanhempainrahan maksamiselle on nykyisin parisuhteen rekisteröinti. Tämä edellytys voidaan säilyttää, koska edellä esitetyn mukaisesti myös muissa perheissä edellytyksenä vanhempainrahan maksamiselle tulisi olla avioliitto tai isyyden vahvistaminen.**
- **Vanhempainrahaetuuden tulee perustua vanhemmuuteen ei toisen vanhemman kanssa asumiseen.**
- **Perusteltua ei ole, että vanhempainrahaa jatkossa maksettaisiin etäisän lisäksi vaihtoehtoisesti myös äidin avo- tai avio- puolisolle.**
 - **Muistiossa esitetty vaatimus olisi nykyjärjestelmään verrattuna merkittävä etuuden laajennus, mikä lisäisi kustannuksia. Tällainen muutos myös johtaisi siihen, että erillään asuvien vanhempien perheissä olisi useampia etuuteen oikeutettuja kuin samassa taloudessa asuvilla ydinperheillä.**

1.3 Isyysraha:

Isällä on oikeus isyysrahaan, jos hän on avioliitossa lapsen äidin kanssa ja myös asuu äidin kanssa. Oikeus isyysrahaan on myös vakuutetulla, joka elää avoliitossa lapsen äidin kanssa.

Isyysrahan tarkoitus on edistää toisen vanhemman osallistumista lapsen hoitoon.

Isyysrahaan on oikeus, jos osallistuu hoitoon eikä ole töissä. Adoptiovanhemman avopuolisolla ei ole oikeutta isyysvapaaseen.

Isyysrahakaudesta 18 arkipäivää voidaan pitää äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Loput voidaan pitää vanhempainrahakauden jälkeen siihen mennessä kun lapsi täyttää kaksi vuotta.

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohdat 4.1, 4.2 ja 4.5):

- **Isyysrahan maksamisen edellytyksenä tulisi olla isyyden vahvistaminen (biologinen tai juridinen isyys):**
 - **Tämä tukee sitä, että lapsen isyyden vahvistamisesta huolehditaan sekä sitä, että isyysvapaan pitää, isä joka on lapsen vanhempi.**
 - **Isyysrahan saamisen lähtökohtana on ollut, että sitä maksetaan lapsen biologiselle taikka juridiselle vanhemmalle. Tilanteessa, jossa lapsi syntyy avioliittoon, isyyttä ei aina ehditä vahvistaa heti lapsen syntymän jälkeen. Isyys voidaan kuitenkin ainakin normaali-tilanteessa vahvistaa viimeistään äitiysrahakauden aikana.**

(Huom: 1.1.2016 lukien isyys voidaan tunnustaa neuvolassa jo ennen lapsen syntymää).

- *Tilanteessa, jossa lapsi syntyy avoliittoon, ei isyyttä aina ehditä vahvistaa heti lapsen syntymän jälkeen. Jotta isällä olisi mahdollisuus pitää äitiysrahakaudella pidettävä isyysrahakausi, on perusteltua, että äitiysrahakaudella pidettävä osuus isyysrahakaudesta voidaan pitää ennen kuin isyys on vahvistettu.*
- *Perusteltua on, että äitiysrahakauden jälkeen pidettävän isyysrahakauden edellytyksenä olisi isyyden vahvistaminen. Tämä tukee myös sitä, että lapsen isyyden vahvistamisesta huolehditaan sekä sitä, että isyysvapaan pitää isä, joka on lapsen vanhempi.*
- *Äidin avo- tai aviopuoliselta, joka ei ole lapsen vanhempi, tulisi poistaa oikeus äitiysrahakauden jälkeen pidettävään isyysvapaaseen.*
 - *Sateenkaariperheissä edellytyksenä isyysrahan maksamiselle on jo nykyisin parisuhteen rekisteröinti ja adoptio. Tämä edellytys voidaan säilyttää, koska edellä esitetyn mukaisesti myös muissa perheissä edellytyksenä äitiysrahakauden jälkeen pidettävän isyysrahan maksamiselle tulisi olla avioliitto tai isyyden vahvistaminen.*
 - *Isyysrahaetuuden tulee perustua vanhemmuuteen ei toisen vanhemman kanssa asumiseen.*
- *Perusteltua ei ole, että isyysrahaa jatkossa maksettaisiin etäisän lisäksi vaihtoehtoisesti myös äidin avo- tai aviopuolisolle. Tämä olisi nykyjärjestelmään verrattuna merkittävä etuuden laajennus, mikä lisäisi kustannuksia. Tällainen muutos myös johtaisi siihen, että erillään asuvien vanhempien perheessä olisi useampia etuuteen oikeutettuja kuin samassa taloudessa asuvalla ydinperheellä.*

1.4 Yksinhuoltajaäidin oikeus saada isyyspäivärahaa vastaava etuus:

Ensimmäisistä lapsista noin 55 % ja kaikista lapsista yli 40 % eli huomattava osa lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella. Osalla lapsista äiti asuu avoliitossa lapsen isän kanssa.

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohta 4.1):

- **On perusteltua tukea eri tavoin isyyden vahvistamista sekä myös lapsen huollon jakamista vanhempien kesken.**
- **Ei ole perusteltua tukea äidin töistä poissaoloa maksamalla hänelle isyysrahaa vastaavaa etuutta.**

- **Edun myöntäminen äidille voisi johtaa isyyden vahvistamatta jättämisiin sekä siihen, että äiti ei mahdollista isälle lapsen huoltajan asemaa, jos äiti tällä tavoin voi saada itselleen päivärahaetuuden.**
- **Etuuden siirtäminen äidille johtaisi yksihuoltajaperheet muita perheitä parempaan asemaan.**
- **Monissa tutkimuksissa nimenomaan tuodaan esiin, että vapaiden kiintiöinti isälle tasoittaa perhevapaiden käyttöä äitien ja isien kesken, minkä vuoksi ei tule millään tavoin kannustaa siihen, että äidille tosiasiallisesti annetaan oikeus määrätä edun käytöstä: Käyttääkö äiti vapaan itse, antaako vapaan käyttöoikeuden mahdolliselle avopuoliselle vai lapsen isälle (tilanteessa, jossa sekä etäisälle että avopuoliselle mahdollistettaisiin etuuden käyttö).**
- **Huomioitavaa on myös se, että vanhempainvapaadirektiivin lähtökohtana on, että osa vanhempainvapaasta kiintiöidään molemmille vanhemmille. Direktiivi ei velvoita etuuden siirtämistä äidille. HE (111/2012) mukaan v. 2013 voimaan tulleiden isyysrahasäännösten muutosten tavoitteena oli kannustaa isiä käyttämään vanhempainvapaata. HE:n arvioissa viitataan mm. yleiseen mielipiteeseen, jonka mukaan miesten tulisi osallistua enemmän lastensa hoitoon ja kasvatukseen, haluan lisätä vanhempien yhteistä vastuuta lapsista ja vahvistaa isän ja lapsen välistä suhdetta sekä tavoitteeseen perhevapaiden tasaisemmasta jakautumisesta vanhempien kesken.**

1.5 Yksin lasta hoitava isän oikeus isyy- ja vanhempainrahaan sekä äitiysrahaa vastaavaan etuuteen:

Jos lapsi asuu isän kanssa, isällä ei ole oikeutta vanhempainrahaan ellei hän ole aiemmin ollut äidin kanssa avo- tai avioliitossa. Jos isä on ollut äidin kanssa avio- tai avioliitossa hän voi saada vanhempainrahaan enintään 158 arkipäivää, jos lapsen äiti ei osallistu lapsen hoitoon. Vanhempainrahaa ei kuitenkaan makseta samalta ajalta, kun äiti saa äitiyspäivärahaa. Isyysrahaan isällä ei ole oikeutta, koska ei ole äidin kanssa avo- tai avioliitossa.

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohta 4.1):

- **Jos yksin lasta hoitavalle isälle myönnettäisiin oikeus isyy- tai vanhempainrahaan, tulisi äidiltä poistaa oikeus vanhempainrahaan.**
- **Jos yksin lasta hoitavalle isälle myönnettäisiin oikeus äitiysrahaa vastaavaan etuuteen, tulisi äidiltä poistaa saman pituiselta ajalta oikeus äitiysrahaan. Tällaisen etuuden antaminen isälle ei olisi yhdenvertaista muiden perheiden kannalta. (Kunnalli-**

nen työmarkkinalaitos ei kannata vastaavan etuuden siirtämistä isälle.)

1.6 Etävanhemman oikeudet päivärahaetuksiin:

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohta 4.2):

- **Jos etävanhemmalle myönnettäisiin oikeus päivärahaetuksiin, tulisi edellytyksenä olla se, että hän todella hoitaa lasta eikä ole töissä.**
 - **Etävanhemman asema eroaa asumisen osalta merkittävästi lähivanhemman tilanteesta, minkä vuoksi on perusteltua edellyttää lapsen hoitamista etuuden saamisen edellytyksenä. Edellytyksenä tulisi olla myös, että etävanhempi on lapsen huoltaja.**
- **Jos etävanhemmalle myönnettäisiin oikeus päivärahaetuksiin tulisi etuudet poistaa äidin avo- ja aviopuolisolta.**
 - **Oikeus päivärahaetuuteen tulee perustua biologiseen tai juridiseen vanhemmuuteen. Ei myöskään ole perusteltua, että etävanhemman perheissä edunsaajien piiri olisi laajempi kuin yhdessä asuvien vanhempien perheissä.**

1.7 Adoptioperheet:

Biologisissa perheissä äitiysrahakausi 105 arkipäivää, vanhempainrahakausi 158 arkipäivää, isyyssrahakausi 54 arkipäivää eli yhteensä 317 arkipäivää. Kun tästä vähennetään ennen laskettua aikaa pidettävät 30 arkipäivää, ovat päivärahakaudet yhteensä 287 arkipäivää..

Adoptioperheissä nykyinen vanhempainrahakausi 200 arkipäivää ja isyyssrahakausi 54 arkipäivää eli yhteensä 254 arkipäivää. (Huom: Vanhempainrahaa maksetaan kunnes syntymästä on kulunut 234 arkipäivää eli pienten lasten kohdalla päivärahakausi on pidempi: vanhempainrahakausi 234 arkipäivää ja isyyssrahakausi 54 arkipäivää ovat yhteensä 288 arkipäivää*).

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohta 4.3):

- **Biologisissa perheissä äitiysrahakausi on tarkoitettu synnytyksen valmistautumista ja siitä toipumista sekä vauvaikäisen lapsen hoitamista varten, minkä vuoksi on perusteltua, että vanhempainrahakausien yhteispituus on biologisessa perheessä pidempi.**
- **Adoptioperheissä vanhempainvapaan 200 arkipäivää on vain 33 päivää lyhyempi kuin äitiys- ja vanhempainvapaan yhteispituus syntymän jälkeen biologisissa perheissä. (Äitiysvapaa ja vanhempainvapaa yhteensä 263-30= 33) arkipäivää, mikä on perusteltua ottaen huomioon se, että äitiysvapaa on tarkoitettu myös synnytykseen valmistautumista ja siitä toipumista varten.**

- ***Jotta adoptioperheen vapaan pituus olisi adoptioisän ja -äidin perheissä samanpituisen, voisi järjestelmää muuttaa siten, että äidin osuus olisi 54 arkipäivää, isän osuus olisi 54 arkipäivää ja vanhempien yhteinen jaettava osuus olisi 146 arkipäivää eli yhteensä nykyisen pituisen 254 arkipäivää.***
- ***On perusteltua, että vanhempainrahan maksaminen päättyy noin 7- vuotiaana, jolloin lapsi on suuren osan päivästä koulussa.***
 - ***Adoptiolasten vanhempainvapaita perustellaan erityisesti lapsen hoidon tarpeella, joten ei ole perusteltua oikeuttaa työntekoa vanhempainvapaan aikana.***
- ***Myöskään adoptioperheissä vanhemman avopuolisolla ei tule olla oikeutta vanhempainrahaetuksiin. Edellytyksenä tulee olla biologinen tai juridinen vanhemmuus.***

1.8 Monikkoperheet:

Monikkoperheissä äitiysrahakausi on 105 arkipäivää ja isyysrahakausi on 54 arkipäivää. Äitiysrahakausi on siis vain 51 arkipäivää isyysrahakautta pidempi. Äitiysrahakaudesta pidetään laskennallisesti ennen synnytystä 30 arkipäivää, joten synnytyksen jälkeen pidettävä äitiysrahakausi on vain 21 arkipäivää pidempi kuin isyysrahakausi.

Monikkoraskaus on huomioitu vanhempainrahajärjestelmässä siten, että jokaista syntynyttä lasta kohden vanhempainrahakautta pidennetään 60 arkipäivällä.

Kunnallinen työmarkkinalaitos toteaa (vrt. raportin kohta 4.4):

- ***On perusteltua, että lapsen synnyttäneen äidin äitiysrahakausi on pidempi kuin isyysrahakausi, myös tilanteissa, joissa lapsia syntyy useampi. On perusteltua, että äitiysrahakauden pituudessa otetaan huomioon sekä synnytykseen valmistautuminen että siitä toipuminen. Ei ole perusteltua, että isyysrahakautta pidennettäisiin esitetyllä tavalla. Esitys johtaisi siihen, että lapset synnyttäneen äidin synnytyksen jälkeinen vapaa voisi olla jopa lyhyempi kuin isyysvapaa.***

2. Työryhmän toimeksianto, työskentely, kokoonpano ja muistion laatimistapa:

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 4.2.2015 työryhmän arvioimaan monimuotoisten perheiden yhdenvertaista oikeutta vanhempainrahoihin. Työryhmän tehtävänä oli edistää erityyppisten perheiden yhdenvertaisuutta. Työryhmän tavoitteena ei ollut lisätä vanhempainvapaista aiheutuvia kustannuksia taikka laajentaa vanhempainrahaoikeuksia tai vanhempainvaapseen oikeutettujen henkilöiden määrää. Tästä huolimatta "työryhmä esittää" kustannuksia lisääviä muutoksia sekä etuuksien lisäämistä ja niihin oikeutettujen henkilöiden piiriin laajentamista.

Työryhmän työskentelyssä olisi tullut ottaa huomioon, että hallitus vaihtui työryhmän työskentelyn aikana ja uudessa hallitusohjelmassa on esitetty laajoja säästötavoitteita. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ei ole perusteltua esittää kuluja lisääviä kehittämistoimenpiteitä.

Työryhmässä ei ole suoritettu yhdenvertaisuusvertailua. Muistiossa ei ole perusteltu, miksi esitetyt toiveet pitäisi nimenomaan yhdenvertaisuuden perusteella toteuttaa. Työryhmässä ei myöskään ole keskusteltu siitä millä tavoin mahdolliset muutokset voitaisiin toteuttaa kustannusneutraalisti.

Työryhmässä erilaisten perheiden edustajat ovat tuoneet esiin muutosesityksiä, joista monet ovat olleet sisällöltään sellaisia, että niistä hyötyvät myös muut työryhmän perheitä edustavat tahot. Muistiossa olisi tullut selkeästi tuoda esiin, että "Työryhmä esittää" kohdissa tosiasiaa erilaisten perheiden edustajat kannattavat omia ja toisten perheiden ehdotuksia. Muistioon olisi tullut selkeästi kirjata, että työryhmän jäsenet eivät ole olleet esityksistä yksimielisiä.

3. Vanhempainpäivärahaetuuksien rahoitus:

Vanhempainpäivärahat rahoitetaan sairausvakuutuslain mukaisen työtulo-
vakuutuksen kautta. Työnantajat rahoittavat muista kuin vähimmäismää-
raisistä vanhempainpäivärahoista 71,6 %.

Kuten muistiossa on todettu työnantajaedustajien mukaan mahdolliset
muutokset vanhempainpäivärahäsäännöksiin tulisi toteuttaa vähintään
kustannusneutraalisti ja samalla tulisi tarkastella laajemmin etuuksien
saamisedellytyksiä sekä etuuksien rahoittamista ja työnantajien rahoitus-
vastuun pienentämistä. Tulisi huomioida myös, että työnantajille aiheutuu
kustannuksia myös erilaisista työjärjestelyistä, joita työntekijöiden perhe-
vapaiden käyttäminen edellyttää.

4. Oikeus vanhempainpäivärahoihin - yhdenvertaisuus erilaisissa perheissä

Vanhempainpäivärahoja ovat äitiysraha, erityisäitiysraha, isyysraha sekä
vanhempainraha. Lähtökohtana vanhempainrahajärjestelmässä on ollut
se, että lapsen (biologisilla ja juridisilla) vanhemmilla on tietyn edellytyksin
oikeus saada vanhempainpäivärahoja. Tarkoituksena on ollut turvata lap-
sen turvallinen hoito ja kiintymyssuhteiden rakentuminen ensimmäisten
elinkuukausien aikana lapsen ja vanhempien välillä.

Kunnallinen työmarkkinalaitos kannattaa tasa-arvoa ja perheiden yhden-
vertaista kohtelua. Erilaiset perheet on järjestelmässä otettava yhdenver-
taisesti huomioon. Yhdenvertaisuusvertailussa ja etujen määräytymisessä
on kuitenkin huomioitava, että erilaisten perheiden tilanne on erilainen.
Perhemuotojen ja asumismuotojen erilaisuudesta johtuen, edut voivat olla
eri tilanteissa erilaiset. Muistiossa ei olisi tullut vain tehdä esityksiä, joilla li-
sätään etuuksia, vaan myös vertailla erilaisia tilanteita ja huomioida saira-
usvakuutuslain lähtökohta, jonka mukaan vanhempainvapaisiin ja van-
hempainrahoihin ovat alun perin olleet oikeutettuja nimenomaan lapsen
biologiset tai juridiset vanhemmat. Eri perhevapailla on ollut erilainen tar-
koitus ja niillä on tavoiteltu eri asioita. Yhdenvertaisuus ei edellytä saman-
laista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia.

Esimerkiksi lapsen synnyttäneen äidin asemaa on voitava arvioida eri tavoin kuin adoptiovanhemman ja etävanhemman asemaa on voitava arvioida eri tavoin kuin lähivanhemman. Järjestelmän tarkoituksena ei ole ollut tukea taloudellisesti muiden kuin lapsen vanhempien mahdollisuutta lapsen hoitoon. Perheiden muuttuessa on voitava arvioida myös nykyjärjestelmää ja sen tarkoitusta ennen kuin ehdotetaan uusia etuja.

Naiset käyttävät lähes 100 % heille osoitetuista perhevapaaeduista. Äidit käyttävät 91 % kaikista vanhempainrahaeduista. Valtaosa isistä pitää pari-kolme viikkoa isyys-vapaata lapsen syntymän yhteydessä. Vanhempainvapajärjestelmää kehitettäessä on huolehdittava siitä, että vanhempainvapavapaoikeudet eivät rasita naisvaltaisten alojen työnantajia enempää kuin muita työnantajia. Vanhempainvapajärjestelmää tulee kehittää siten, että vapaiden käyttö jakautuu nykyistä paremmin naisten ja miesten kesken. Tämän vuoksi osa vapaista on kiintiöitävä jatkossakin isälle siten, että se ei ole äidille siirrettävissä.

5. Lopuksi:

Esitetyt kustannuslaskelmat perustuvat arvioihin ja on todennäköistä, että kustannukset tulisivat olemaan esitettyä suuremmat:

- Edellä esitetyn mukaisesti yli 50 % (ensimmäisistä) lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella. Jos äidille tässä tilanteessa annettaisiin tietyn edellytyksin oikeus isyysrahaa vastaavaan etuuteen, tilanteessa, kun lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, olisivat kustannukset todennäköisesti huomattavasti arvioitua suuremmat.
- Jos samaa etuutta (esim. isyysraha ja vanhempainraha) voitaisiin maksaa vaihtoehtoisesti esim. isälle tai äidin avopuolisolle taikka jos tämä etuus voitaisiin jakaa näiden kesken, lisäksi se kustannuksia ja laajentaisi etuuksiin oikeutettujen piiriä.
- Perheiden moninaisuus lisääntyy ja siten on myös todennäköistä, että etujen laajentumisen myötä myös kustannukset kasvaisivat. Esim. yksin lasta hoitavia isiä on kustannusarvion mukaan vain 10. Todennäköistä on, että lukumäärä tulevaisuudessa on suurempi.

Vertailumaana on vain Ruotsi. Muistiossa olisi tullut vertailla myös muita maita ennen kuin esitetään kustannuksia lisääviä ehdotuksia.

Nykyjärjestelmässä isällä on oikeus pitää 54 arkipäivän pituinen isyysvapaa kuudessa eri osassa, mikä on työnantajan kannalta kohtuutonta.

KUNNALLINEN TYÖMARKKINALAITOS

Neuvottelupäällikkö

Työmarkkinalakimies

Sari Ojanen

Anne Kiiski

ERIÄVÄ MIELIPIIDE

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä on toimeksiannosta tarkastellut sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahasäännöksiä erilaisten perhemuotojen kannalta. Työryhmän loppuraportti kuvaa ansiokkaasti nykyistä vanhempainpäivärahajärjestelmää. Elinkeinoelämän keskusliitto EK ei sen sijaan voi yhtyä työryhmän enemmistön hyväksymiin arvioihin ja esityksiin.

Työryhmän enemmistö koostui eri perhetyyppisiä edustavista järjestöistä, joiden jäsenistö hyötyisi esitysten mukaisista muutoksista. Työryhmässä ei käsitelty mahdollisten muutosten rahoitusta. Nykyisen rahoitusmallin mukaan työnantajien maksuosuus ansiosidonnaisista vanhempainpäivärahoista on 71,6 % ja työnantajat maksavat mm. näiden kattamiseksi sairausvakuutusmaksua, joka on 2,08 % työtulovakuutuksen perusteena olevista palkoista vuonna 2015. EK:n näkemyksen mukaan mahdolliset muutokset vanhempainpäivärahoiksi olisi toteutettava vähintään kustannusneutraalisti ja perustuen järjestelmän laajempaan kokonaisarvioon. Tätä perustelee myös Suomen taloustilanne, jonka on todettu edellyttävän olemassa olevien etuuksien karsimista kantokykyämme paremmin vastaaviksi. Työryhmän toimeksianto ei kattanut työsopimuslain tarkastelua. TSL kuitenkin määrää, että työntekijällä on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaiset äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudet vapaaksi työstä. Näin ollen vanhempainpäivärahoiksi tehtävät muutokset vaikuttavat myös tätä kautta työnantajilta edellytettäviin työjärjestelyihin ja niille aiheutuviin kustannuksiin.

Työryhmän arviot ja esitykset perustuvat ns. ydinperheen ja muiden perhemuotojen vertailuun. Käytännössä työryhmä vertasi mekaanisesti vanhempainpäivärahopäivien lukumääriä, joihin erilaisia perhetyyppisiä edustavilla vanhemmilla on nykytilanteessa oikeus. Yhdenvertaisuus ei kuitenkaan edellytä samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Todellinen yhdenvertaisuusarviointi edellyttäisi muun muassa sen huomioimista, mitä tarkoitusta varten eri päivärahaetuudet ovat olemassa ja millä toimilla tietyn ryhmän asemaa on jo edistetty. Lisäksi Suomen vanhempainpäivärahajärjestelmä on vakuuttamisperusteinen ja luo oikeuden päivärahoihin vakuutetulle henkilölle. Tämän lähtökohdan vuoksi ei ole perusteltua verrata järjestelmästä koituvia oikeuksia perhe- tai lapsikohtaisesti.

EK kannattaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tässä tarkoituksessa EK olisi ollut valmis hyväksymään esimerkiksi yksin lastaan hoitavan lähi-isän aseman parantamisen. Yleisemmin EK ei pidä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden oikeana edistämiskeinona sitä, että nykytilanteessa lisättäisiin etuuksia ja kasvatettaisiin kustannuksia sekä samalla tehtäisiin sairausvakuutuslaista entistä monimutkaisempi ja vaikeatulkintaisempi.

Miia Kannisto

Eeva Korolainen

24.11.2015

Valtiovarainministeriön edustajan täydentävä mielipide

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti kartoittanut sairausvakuutuslakiin sisältyviä vanhempainpäivärahoja koskevia säännöksiä erilaisten perhemuotojen näkökulmasta. Eri perhemuotojen yhdenvertaisuutta arvioidessaan työryhmä on käyttänyt vertailukohtana ns. ydinperhettä, jonka muodostavat yhdessä asuvat, eri sukupuolta olevat vanhemmat sekä heidän eri aikaan syntyneet biologiset lapsensa.

Työryhmä on tehnyt esityksiä vanhempainpäivärahaa koskeviksi uudistuksiksi, mutta ei kuitenkaan ole käsitellyt muutosten vaatiman rahoituksen järjestämistä. Ehdotusten mahdollisen jatkovalmistelun yhteydessä tulee selvittää keinot muutosten rahoittamiseen kustannusneutraalisti, esimerkiksi etuusjärjestelmän sisäisin muutoksin. Valtion rahoitusosuutta järjestelmän kustannuksista ei tule nykyisestä lisätä.

Hallituksen päättämään, vuodet 2017–2019 kattavaan julkisen talouden suunnitelmaan työryhmän esitykset eivät sisälly.

Outi Luoma-aho

